

Hogeschool Gent
Departement Sociaal – Agogisch werk
Opleiding orthopedagogie
Voskenslaan 362
9000 Gent

Muziekklas

**Een poging tot integratie en participatie van
jongeren met een lichte tot matige
verstandelijke beperking via zinvolle
vrijtijdsbesteding**

Academiejaar 2002 –2003
Linde Platteau

Promotor
Jakelien Baeck

Zwak toch sterk

Ze zijn niet zwakzinnig
Ze zijn diepzinnig
Zegt een opvoeder

Ik denk: hoe is dat mogelijk
Heeft hij hun dossier niet gelezen
Of is liefde blind

Nee, het komt
Hij kijkt met de ogen van het hart
Die zien het wezenlijke

Ja, het komt gewoon
Omdat hij van hen houdt
Dan wordt zwakzinnig diepzinnig
En zwak sterk
Blind ziende
En donker licht

Uit: Ad Goos, Teo Dirk, *Vissen blaffen niet*, verhalen van en over gehandicapten. Edelweis pers, Lokeren, 1981.

Voorwoord

Het uitwerken en schrijven van een afstudeerproject is een langdurig en intensief proces, waardoor het ook een hele ervaring is.

Dit is ‘mijn eindwerk’, het sluitstuk van een driejarige opleiding, door mij geschreven en door mij uitgevoerd.

Toch werden er de ‘ hersenspinsels en ervaringen’ van heel veel verschillende mensen in verwerkt.

Het is dus gepast om op de eerste pagina van deze bundel een aantal mensen te bedanken voor hun tijd, moeite en interesse. Het is vooral door hun kennis en enthousiasme dat dit afstudeerproject tot stand kwam.

Bedankt,

Jakelien Baeck voor je opbouwende kritieken bij het schrijven van dit werk.

Marleen Platteau (directrice CC De Ploter) en Gerda Delo (verantwoordelijke muziekschool Ternat) voor de financiële en materiële mogelijkheden die jullie mij gaven.

Ilse Van Reeth, Ilse François en Eva Dereymaecker voor het delen van jullie kennis en ervaringen met mij.

Alle lezers die mijn werk nalazen op typ- en andere fouten.

Mia, Rob, Wendy en Karolien voor de steun tijdens de stage en tijdens het uitvoeren van het project.

Als laatste bedank ik nog, met heel mijn hart, de twee gasten die deelnamen aan mijn project.

Linde Platteau

Sint – Katharina – Lombeek, april 2003

Inhoudstafel

Inleiding	1.
Hoofdstuk 1: Beginsituatie, mijn vertrekpunten	
1.1 Mijn stageplaats	3.
1.2 Evolutie van de visie tegenover personen met een beperking	
1.2.1 Een schematische voorstelling van de visie tegenover personen met een beperking	4.
1.3 Zinnvolle vrijetijdsbesteding en het aanbod in Ternat	5.
1.3.1 Wat is vrijetijdsbesteding en hoe ervaar ik dit op mijn stageplaats	6.
1.3.2 Het aanbod in Ternat	7.
Hoofdstuk 2: Doelstellingen, wat wil ik bereiken met dit project?	
2.1 Algemene doelstelling	9.
2.2 Specifiek, de doelstelling uitgewerkt	
2.2.1 Integratie – inclusie	
2.2.2 Zinnvolle vrijetijdsbesteding	10.
2.2.3 Creatief musiceren	11.
Hoofdstuk 3: Strategiebepaling, hoe realiseer ik dit project?	
3.1 Technisch – praktisch	17.
3.1.1 Hoe kan ik toestemming krijgen voor dit project?	
3.1.2 Hoe kan ik geld verkrijgen voor het realiseren van dit project?	
3.1.3 Waar zou ik dit project realiseren?	18.
3.1.4 Wie kan mij inhoudelijke tips geven?	
3.2 Agogisch	
3.2.1 Wie zal er deelnemen	19.
3.2.2 Methoden, principes en attitudes	22.
A. Methoden	
1. Muziek maken met kleuren	
2. Competentiegericht werken	
3. De Kodalymethode	
B. Principes	24.
1. De Kodalyfilosofie	
2. De Suzukimethode	
3. Positieve bekrachtiging	
4. Inner speech	
5. Visualiseren	
6. Eerst benoemen, dan doen	
7. Tijdsaspect	
8. Instrumentenkeuze	
C. Attitude	27.
1. Rogeriaanse houding	
2. Emancipatorische houding	
3. Enkele algemene houdingen	
Hoofdstuk 4: Uitvoering	
4.1 Voorbereiding van de sessies	29.
4.1.1 Kennismakingsles	

4.1.2 De volgende lessen	31.
A. Zingen	
B. Boekje	32.
C. Begrippen	
D. Piano	34.
E. Ritme	35.
F. Keuze	36.
4.2 Eigenlijke uitvoering	37.
4.2.1 Integratie en inclusie	
4.2.2 Functies van muziek	39.
4.2.3 Effecten van muziek	40.
4.2.4 Onderscheid tussen muzikale activiteiten, ortho(ped)agogische muziekbeoefening, muziektherapie en muziekonderwijs	41.
Hoofdstuk 5: Evaluatie, wat heb ik bereikt?	
5.1 Evaluatie van mijn doelstellingen	43.
5.1.1 Integratie – inclusie, participatie	
5.1.2 Zinnvolle vrijetijdsbesteding	44.
5.1.3 Creatief musiceren	
5.2 Evaluatie van mijn strategiebepaling	45.
5.2.1 Technisch – praktisch	
5.2.2 Agogisch	46.
5.3 Evaluatie van de uitvoering	
5.3.1 Voorbereiding van de sessies	
5.3.2 Evaluatie van de gasten tijdens de lessen	49.
Toon:	
A. Inhoudelijk	
B. Motivatie	
C. Motoriek	
D. Gedrag/houding tijdens de sessies	
E. Evolutie	
Nico:	
A. Inhoudelijk	
B. Motivatie	
C. Motoriek	
D. Gedrag/houding tijdens de sessies	
E. Evolutie	
Besluit	50.

Inleiding

Al te vaak worden personen met een beperking uitgesloten, apart gezet, gesegregeerd en in hokjes geduwd met een welbepaald etiket.

Al te vaak worden ze nog scheef bekeken, met medelijden, alsof het mensen zijn die tot niets in staat zijn.

Hieraan wil de sector iets veranderen, de visie is er; integratie en liefst nog inclusie. Doorheen de opleiding en stage merk je dat er voorzieningen zijn die dit nog niet kunnen realiseren omdat ze worden tegengewerkt door allerlei omstandigheden (geld, praktische beslommingen, mening buitenstaanders, ...)

Met dit afstudeerproject had ik dan ook graag ingespeeld op deze visie door de jongeren op mijn stageplaats een zinvolle vrijetijdsbesteding aan te bieden, onder de vorm van muzieklessen, die doorgaan in het cultureel centrum De Plotter, Kerkstraat 4, 1742 Ternat, waar het bruist van allerhande activiteiten.

Dit afstudeerproject is uitgeschreven volgens het vijfphasenplan. Dit is een activiteitenmethodiek opgedeeld in vijf stappen (beginsituatie, doelstellingen bepalen, strategiebepaling, uitvoering en evaluatie) om te komen tot een doordacht en verantwoord aanbod. Ik heb hier bewust voor gekozen omdat deze methode gedurende de hele opleiding als heel belangrijk naar voor werd geschoven.

In het eerste hoofdstuk komt mijn beginsituatie aan bod. Ik hanteer drie vertrekpunten. Allereerst stel ik kort mijn stageplaats voor, vervolgens schets ik een evolutie van de visie tegenover personen met een handicap en meer bepaald tegenover personen met een verstandelijke beperking. Tenslotte ga ik na hoe het is gesteld met de vrijetijdsbesteding van onze gasten en het aanbod van vrije tijd in Ternat (de gemeente waar ik woon en stage liep). Het is namelijk vanuit deze drie vertrekpunten dat mijn eindwerk tot stand kwam. De beslissing om een muziekklas op te starten voor enkele jongeren van mijn stageplaats is geënt op deze drie uitgangspunten.

Het is natuurlijk gemakkelijk om dit hier in één zin neer te schrijven, maar in werkelijkheid duurt dit lang. Eerst doe je heel wat ervaringen op en gebeurt er heel wat overleg met de andere teamleden vooraleer je tot een dergelijke beslissing komt.

In het tweede hoofdstuk laat ik de doestellingen van dit project aan bod komen. Ik moet eerlijk toegeven dat ik al vanaf mijn eerste stageperiode zat te spelen met een idee. Je maakt dat nog niet onmiddellijk bekend want je kent de gasten en de werking nog niet, wie weet is er wel totaal geen interesse naar. Dit project zou dan enkel geënt zijn op mijn eigen belangstellingssfeer en zodoende geen meerwaarde kunnen betekenen voor de stageplaats. Toch ga je deze aspecten observeren, ik wou zo snel mogelijk te weten komen of dit idee haalbaar was of niet. Ik vond het belangrijk om hier reeds strategisch mee bezig te zijn. Enkel door er lang genoeg over na te denken, vormen er zich concrete doelstellingen in je hoofd en kan je je volledig afstemmen op de interessegebieden van de gasten en de doelstellingen van de stageplaats. Langzaam maar zeker groeide er een idee in mijn hoofd. Tijdens de tweede stageperiode in het derde jaar kwam er dan overleg. Pas dan kwam ik tot mijn uiteindelijke doelstellingen.

In dit hoofdstuk formuleer ik eerst algemeen mijn doelstelling, nadien ga ik specifiek in op elk aspect, ik geef wat meer uitleg. Ik kies voor deze volgorde omdat het dan makkelijker zal zijn om de rode draad te volgen doorheen het hele project.

In hoofdstuk drie dacht ik na over een mogelijke strategie zowel technisch– praktisch als agogisch. In dit hoofdstuk wil ik weergeven welke stappen ik allemaal nam om te komen tot een uitvoering. Deze stappen maken deel uit van mijn strategie.

Er gaat heel wat tijd over vooraleer je tot een concreet idee komt en onderweg veranderen je ideeën. Het basisidee bleef gelijk maar mijn aanpak, hoe alles tot stand zou komen, veranderde vaak door de ervaringen die ik op deed tijdens de stage en de verschillende momenten van overleg die ik had. Mijn idee groeide vanaf het moment dat ik begon na te denken over een mogelijk onderwerp voor dit eindwerk. Ik wou graag iets doen rond muziek omdat ik daar zelf al jarenlang ervaring mee heb op amateuristisch niveau. (Ik speel dwarsfluit in de harmonie ‘Musikalo’ in Sint – Katharina - Lombeek). Tijdens de stage in het tweede jaar deed ik daarom eens een muziekactiviteit. Ik bracht verschillende percussie - instrumenten mee en werkte een activiteit uit met verschillende gasten om hen zo te laten kennismaken met de instrumenten, hen de kans te geven er op te spelen, hen te leren luisteren naar elkaar en te leren samenspelen. Ik merkte dat de interesse bij verschillende gasten groot was. Ik liet mijn idee echter rusten. Uiteindelijk was het de bedoeling dat ik mij concentreerde op de stage van het tweede jaar om zo dat aspect eerst grondig af te werken. Toch was ik blij dat ik reeds een mogelijke ingang had gevonden.

Tijdens de grote vakantie dacht ik verder na. Ik formuleerde voor mezelf een mogelijk project vanuit de ervaring tijdens de stage. Ik wou de gasten de kans geven om naar de muziekschool te gaan bij ons in de academie en hen zo de mogelijkheid geven om daar een instrument te leren spelen naar keuze aansluitend bij de andere muzikanten. Ik wou in de academie muzieklessen introduceren voor personen met een verstandelijke beperking, gegeven door professionele leraars. Ik dacht reeds aan twee uitgangspunten; de zinvolle vrijetijdsbesteding (muziek leren) en de realisatie van integratie en inclusie, die perfect te realiseren is door de gasten naar een muziekacademie te laten gaan waar iedereen naartoe gaat. In hoofdstuk drie zal je dus lezen hoe het van een basisidee verder groeide naar het uiteindelijke resultaat, namelijk met wie ik het project uitvoerde en waarom, waar en wanneer en tevens op welke methode, principes en attitudes ik mij baseerde.

In hoofdstuk vier bespreek ik de uitvoering. Hierin wordt allereerst een voorbereiding van de lessen weergegeven, vervolgens volgen er voorbeelden van tijdens de uitvoering die mijn doelstellingen en strategiebepalingen kracht moeten bijzetten. Ik koos er bewust voor om eerst mijn lessen voor te bereiden als één gestructureerd pakket, één bundel waaruit ik elke les samen met de cliënt kan kiezen wat we zullen doen. Op die manier kunnen we heel flexibel en creatief zijn tijdens de lessen en telkens consequent verder bouwen op een vorige les.

Tenslotte kan je het laatste en naar mijn mening belangrijkste hoofdstuk lezen, de evaluatie. Hierin evalueer ik mijn doelstellingen, de strategiebepaling, de uitvoering en tevens ook de cliënten. Ik geef weer wat ik heb geleerd uit dit project en op welke manier er mogelijkheden zijn tot verder zetting van het project.

Ik heb getracht in deze inleiding een korte schets te geven van wat ik heb willen realiseren. Hopelijk spoort het aan om verder te lezen.

Hoofdstuk 1: Beginsituatie, drie vertrekpunten

1.1 Vertrekpunt 1: mijn stageplaats

Tijdens het tweede en het derde jaar van deze opleiding liep ik stage in een buitenhuis van het MPI Sint Franciscus. Meuleveld is een duowoning gelegen in de wijk van Sint – Katharina - Lombeek. Het gaat dus om twee leefgroepen; Meuleveld 1 en Meuleveld 2. Ik deed stage in Meuleveld 1, verspreid over twee jaar, gedurende ongeveer vijf maanden in een leefgroep met een 11 – tal gasten¹ van 11 tot 21 jaar met een lichte tot matige verstandelijke handicap en autismespectrumstoornissen. Centrale begrippen in de werking van Meuleveld 1 zijn decentralisatie, integratie, toekomstgericht werken, zelfstandigheid, zelfbeschikking en zelfbepaling.

Belangrijk voor dit eindwerk is het leefgroepsplan van Meuleveld. Het leefgroepsplan werd opgesteld in het begin van het schooljaar 2002 - 2003 tijdens een teamvergadering. Er komen zes punten naar voor waaraan men gedurende het komende jaar wil werken; mobiliteit, toekomstgericht werken, vrije tijd, weerbaarheid en toetsen van tevredenheid, appartementswerking, seksualiteit en relaties. (meer uitleg in bijlage 1) Dit leefgroepsplan is voor de opvoeders het vertrekpunt voor het opstellen van een begeleidingsplan of handelingsplan.

Persoonlijk vond ik het enorm belangrijk om een goed zicht te hebben op dit leefgroepsplan en de individuele handelingsplannen om van daaruit een beslissing te kunnen nemen over het onderwerp van dit afstudeerproject en de gasten die eventueel kunnen deelnemen aan het project. Enkel op die manier kon mijn project een meerwaarde vormen voor de stageplaats en vooral voor de gasten. Enkel op die manier zou ik er dan ook zelf voldoening kunnen uithalen.

1.2 Vertrekpunt 2: evolutie van de visies ten opzichte van personen met een beperking

Ik heb reeds gesteld dat integratie een centraal begrip is in de werking van Meuleveld, zowel in Meuleveld 1 als 2. Ik kan hier opmerken dat deze visie er ook niet onmiddellijk was. Net als de mentaliteit in de samenleving heeft ook Meuleveld een evolutie doorgemaakt. Meuleveld was vroeger namelijk gelegen in de centrale campus van het MPI. Sinds 1995 gaat het om een buitenhuis. Dit heeft men bewust gekozen om op die manier aan te sluiten bij de visie rond decentralisatie en integratie.

In dit tekstonderdeel wil ik eens nagaan welke visies er zich doorheen de geschiedenis hebben voorgedaan en waar Meuleveld zich situeert. Van hieruit formuleer ik dan voor mezelf welke visie ik wil volgen.

Ik kies dan voor mijn project logischerwijze een visie die aansluit bij de visie van Meuleveld.

1.2.1 Een schematische voorstelling van de visies ten opzichte van de personen met een beperking

Ik tracht beknopt een evolutie weer te geven. Ik baseer mij hier vooral op de cursus orthopedagogiek uit het eerste jaar van deze opleiding.

¹ Ik wil hier graag benadrukken dat de term gasten algemeen aanvaard is in Meuleveld 1. Zowel de gasten, opvoeders en ouders gebruiken deze benaming. Het drukt een zekere vertrouwensrelatie uit zonder de afstand al te veel te verkleinen.

	EVOLUTIE VAN DE ZORG	EVOLUTIE VAN DE VISIE
PREHISTORIE	Natuurlijke selectie; zieken, zwakken en gehandicapten horen er niet bij.	Segregatie en uitstoting.
GRIEKSE OUDHEID (1500 – 338v.C.)	Maatschappelijke selectie op basis van lichamelijke morele schoonheid.	Segregatie en uitstoting.
ROMEINSE OUDHEID (330v.C. – 400n.C)	De pater familias heeft het wettelijk recht om kind met handicap te doden.	Segregatie en uitstoting.
CHRISTENDOM (4 ^{de} eeuw)	God is schepper van alle mensen. Men ontfermt zich over de zwakke.	Segregatie blijft bestaan maar caritasgedachte ontstaat, enkel in functie van eigenbelang.
MIDDELEEUWEN (400 – 1500)	Volkse geneeskunde, religie en magie zijn betrokken in de behandeling van gehandicapten.	Segregatie en caritas.
NIEUWE TIJDEN (1500 – 1789)	16 ^{de} eeuw: juridisch aansprakelijkheid en toerekeningsvatbaarheid wordt ingevoerd. 17 ^{de} eeuw: brandstapel wordt gebruikt.	Medisch model, persoon met handicap is patiënt. Segregatie
19 ^{de} EEUW	Verlichting, principe is humanitair – caritatief.	Medisch model, Normalisatie.
1890 – 1945	Onder invloed van Binet. Mensen moeten voldoen aan een norm.	Normalisatie waar de persoon met een handicap een leerling is. Het accent ligt op training.
NA WO2	Er ontstaan bijzondere voorzieningen voor personen met een handicap. Ontstaan van Rijksfonds voor Sociale Reclassing (gericht op reïntegratie en revalidatie) en ontstaan van Fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg (gericht op huisvesting, onderhoud en behandeling) In 1990 gebeurt er een samenvoeging van beide: ontstaan van Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap (VFSIPH).	Integratie en meer recent inclusie met gedachten als empowerment, emancipatie. In deze visie staat de zorgvraag centraal. Het willen normaliseren weegt ook hier nog sterk door. Op vraag van de self – advocacy beweging “Onze Nieuwe Toekomst” spreek ik ook niet meer van verstandelijke handicap maar van verstandelijke beperking.

Op basis van dit beknopte schema kan ik stellen dat Meuleveld 1 aansluit bij de visie van integratie. Door hun werking willen ze de integratie bekomen van de jongeren met een lichte

tot matige verstandelijke beperking. Met hun werking bedoel ik dan hun infrastructuur (een huis in een wijk), hun methodieken en hun aanpak (leren gebruik maken van het openbaar vervoer, leren winkelen, zich ontspannen op openbare plaatsen, naar hobbyclubs gaan, naar de bib gaan,...).

Vervolgens kan ik ook stellen dat Meuleveld bijdraagt tot de individuele emancipatie van deze gasten. Tijdens mijn stage werkte ik mee aan het creëren van een sfeer die personen met een verstandelijke beperking de kansen biedt om zich zo autonoom mogelijk te ontplooien. Meuleveld maakte hier reeds een langdurig en intensief proces mee. Tijdens deze korte stageperiode merkte ik zelf al de evolutie. Zo is er bijvoorbeeld Bert² die ik leerde winkelen tijdens de stage in het tweede jaar. Dit geeft hem een gevoel van vrijheid en zelfstandigheid. Ik heb hem alles stap voor stap aangeleerd, heel gestructureerd omwille van zijn autisme. Nu echter merk ik dat hij hier heel flexibel in is en naar elke winkel kan en wil gaan. Bert is zo meer geëmancipeerd en meer geïntegreerd.

Toch stuit ik hier op een paradox aangezien sommige personen met een verstandelijke beperking niet in staat zijn om zulke verantwoordelijkheden met betrekking tot hun eigen leven op te nemen. Ze zijn vaak niet mondig genoeg en groeien vaak op in een cultuur waar geen plaats was voor hun eigen wensen. Er zullen steeds personen zijn die in meer of mindere mate ondersteuning nodig hebben. We streven naar emancipatie en integratie in Meuleveld maar we moeten realistisch blijven, waarschijnlijk zal integratie en emancipatie voor elke jongere van Meuleveld heel moeilijk zijn.

Daarom vind ik het prioritair om bij het uitwerken van dit eindwerk op voorhand op zoek te gaan naar de wensen van de gasten en hun mogelijkheden te bieden om hun wensen te uiten en zo een meerwaarde te vormen voor de stageplaats en bij te dragen tot het realiseren van emancipatie en integratie. Misschien raken we nog een stap verder en bereiken we ooit zelfs inclusie.

1.3 Vertrekpunt 3: zinvolle vrijetijdsbesteding en het aanbod in Ternat

Tijdens de stage heb ik ervaren dat verschillende jongeren aangeven dat ze zich vervelen. Ondanks de verschillende hobbyclubs die ze reeds hebben (muurklimmen, voetballen, bowling, paardrijden, atletiek, judo), zijn er nog verschillende dode momenten. Bovendien heeft niet iedere gast de kans om zich in te schrijven in een hobbyclub. Het aanbod is beperkt omdat de vereniging die deze hobbyclubs organiseert (DAIS: doe – aan – integratie – sport, een organisatie die kinderen en jongeren met beperkingen uit de streek mogelijkheden biedt om in clubverband te sporten, waar mogelijk ook samen met kinderen en jongeren zonder beperkingen) draait op vrijwilligers.

Ook het feit dat sommige van deze jongeren in hun puberteit zitten, brengt met zich mee dat ze liever niets doen en aangespoord moeten worden om iets ‘zinvols’ te doen.

Verder stel ik vast dat het samenleven in een groep met elf gasten niet altijd even gemakkelijk is en het organiseren van activiteiten waar iedereen zich goed bij voelt, praktisch onmogelijk is.

Daarnaast moeten we ook nog rekening houden met hun problematiek. Door de autisme spectrumstoornis hebben deze gasten veel meer behoefte aan het gestructureerd invullen van vrije tijd. Vrije, niet gestructureerde momenten zijn voor hen onvoorspelbaar en onveilig. Hierdoor brengt het zelfstandig invullen van vrije tijd bij de meeste gasten veel problemen met zich mee. (niet gepubliceerd werk 10)

² Alle persoonsnamen die in dit eindwerk voorkomen zijn fictief.

Daarnaast vind ik het belangrijk te stellen dat de zogenaamde dode momenten ook functioneel kunnen zijn. ‘Eens lekker niets doen’, kan deugd doen en goed zijn, juist omdat ze eigen zijn aan de puberteit en zodoende ook aan de identiteitsontwikkeling (niet gepubliceerd werk 14)

Om vanuit deze vaststellingen een doelstelling te formuleren vond ik het belangrijk om eens na te gaan wat zinvolle vrijetijdsbesteding nu juist is en wat het aanbod in Ternat is (aangezien ik hier sowieso wil bij aansluiten om zo kansen tot integratie te creëren).

1.3.1 Wat is vrijetijdsbesteding en hoe ervaar ik dit op mijn stageplaats?

Het Van Dale woordenboek definieert vrij als “door niets gebonden, over zichzelf kunnen beschikken.” Vrije tijd is dan die tijd waarin men door niets gebonden is en die men volledig vrij kan invullen.

Ik stel hier dan echter een probleem vast bij het aanbieden van vrije tijd in een leefgroep. Zo zijn er in Meuleveld 1 verschillende regels, elke dag heeft zijn structuur. Een structuur die gegroeid is vanuit een visie op de aanpak van jongeren met een verstandelijke beperking en autisme spectrumstoornissen en dus noodzakelijk is. Ik stel dus een zekere beperking van deze vrije tijd vast.

Toch probeert men zo goed mogelijk tegemoet te komen aan de invulling van deze vrije tijd, een invulling gebaseerd op keuzevrijheid, autonomie en zelfbeschikking, door op regelmatige tijdstippen met de gasten een bewonersraad te houden en zo activiteiten te plannen en tegemoet te komen aan wat zij aangeven. Belemmeringen en beperkingen zijn namelijk inherent aan het leven. In dit opzicht is het enkel een kwestie van er zo goed mogelijk mee te leren omgaan.

Er zijn verschillende manieren om een onderverdeling te maken in soorten vrije tijd (Artikel 6);

Je kan vrije tijd indelen op basis van de tijdstippen waarop ze zich voordoen en op basis van de inhoudelijke invulling. Persoonlijk vind ik dat Meuleveld 1 een zeer uitgebreid aanbod heeft bij beide onderverdelingen.

Wat betreft de *tijdstippen* onderscheidt men de dagelijkse ontspanning, het weekend en de vakantieperiodes.

- Gedurende de week zijn er de verschillende hobbyclubs, woensdagnamiddag wordt er al eens een activiteit door de leefgroep georganiseerd. Terwijl ik er stage liep, waren er meer mogelijkheden om de vrije tijd in te vullen. (een derde persoon erbij tijdens de stage verlicht de dagelijkse taken zodat er meer ruimte is voor ontspanning) Zo gingen we naar de film, knutselden we heel vaak, gingen we naar de bib, zwemmen, snookeren, iets drinken, enzovoort. Ook zorgde ik voor georganiseerde activiteiten als de filmset van Wittekerke bezoeken (populair TV – programma bij hen), naar de sportbeurs gaan, sportkamp in Belleheide in samenwerking met student graduaat lichamelijke opvoeding en DAIS, naar het instrumentenmuseum gaan,...

- In het weekend is er mogelijkheid om naar de scouts te gaan. Er worden dan ook meer activiteiten vanuit de leefgroep georganiseerd. Men kan op dit moment wat flexibeler zijn omdat er minder gasten aanwezig zijn.

- Wat betreft de vakantieperiodes vind ik persoonlijk dat er een heel groot aanbod is. Meer dan voor “gewone kinderen” waarvan de ouders dikwijls uit werken zijn. Men gaat al eens naar een pretpark, naar een festival, men kan zich inschrijven voor activiteiten georganiseerd vanuit Joachim, de ontspanningsdienst van MPI Sint Franciscus, verschillende opvoeders uit het MPI engageren zich ook om mee te gaan als monitor/begeleider op kampen georganiseerd voor de gasten.

Ik kan dus concluderen dat er veel activiteiten worden aangeboden, maar omdat je deel uitmaakt van een leefgroep met veel administratieve en praktische beslommeringen (eten maken, boodschappen doen, vervoer,...) zijn er ook nog veel gasten die tekort gedaan worden en zich soms vervelen, zeker als je in het achterhoofd houdt dat ze moeilijkheden hebben om zich zelfstandig bezig te houden en keuzes te maken. Omwille van de autisme spectrumstoornissen is het mogelijk dat het zich zelfstandig bezig houden te weinig gestructureerd is. Het zelf keuzes maken kan personen met autisme spectrumstoornissen overspoelen. Het geheel vrije tijd kan voor hen te chaotisch zijn en te veel prikkels bevatten zodat ze van hun vrije tijd niet zouden genieten omdat ze deze niet adequaat kunnen invullen (niet gepubliceerd werk 10).

Wat betreft de onderverdeling naar *inhoud* van vrije tijd onderscheiden we de informele en formele vrije tijd.

- De formele vrije tijd kan ingedeeld worden in activiteiten met een commercieel doel (op café gaan, naar een optreden gaan) en een pedagogisch doel (met de trein op stap in kader van mobiliteit, knutselen, dit project speelt daar ook op in).

- De informele vrije tijd kan ingevuld worden door bijvoorbeeld in de tuin spelen, TV kijken,...

Ik kan vast stellen dat er een goed evenwicht is tussen de beide. Het is echter moeilijk voor de gasten om zelfstandig in te vullen wat ze zullen doen in die informele vrije tijd. Vanuit hun problematiek hebben ze liever dat alles gestructureerd is en voor hen georganiseerd wordt. Dit is hoogstwaarschijnlijk ook een stuk gewenning. Vele momenten zijn enorm gestructureerd zodat ze het moeilijk hebben om iets zelfstandig te kiezen. Het is gemakkelijker wanneer iemand anders jou vertelt wat jij nu mag doen.

1.3.2 Het aanbod in Ternat

Aangezien Meuleveld zich situeert in Sint Katharina Lombeek, een deelgemeente van Ternat, vind ik het belangrijk om op voorhand na te gaan of Ternat wel degelijk kansen biedt tot integratie en zo aan Meuleveld mogelijkheden geeft om zijn eigen doelstellingen te realiseren.

Uit het werkingsverslag 2001 m.b.t. het jeugdwerkbeleidsplan 1999 – 2001 kan ik concluderen dat het aanbod in Ternat zeer ruim is. Onze gemeente geeft financiële ondersteuning aan het jeugdwerk (kampen, weekend, infrastructuur). Er is eveneens materiële ondersteuning (bus, bestelwagen, uitleendienst) en logistieke ondersteuning (administratieve en inhoudelijke ondersteuning). Er zijn verschillende gemeentelijke initiatieven (Grabbelpas, Roefeldag, buitenschoolse kinderopvang) en de gemeente geeft ondersteuning aan niet – georganiseerde kinderen en jongeren. De gemeente speelt namelijk op verschillende manieren in op de vrijetijdsbesteding van jongeren (vormingsaanbod in het cultureel centrum, ruimte voor spelende en ‘skatende’ jongeren, een algemene dienst voor de jeugd door middel van muziekkademie ‘August De Boeck’, openbare bibliotheek, zwembad, beginnende muziekgroepjes krijgen repetitiemogelijkheden,...) Ik stop hier mijn opsomming aangezien de lijst nog lang niet af is.

Ik trek in het kader van dit werk één grote conclusie. De vrijetijdsbesteding voor jongeren/ personen met een beperking komt slechts in geringe mate naar voor. Er is wel een aanbod in het georganiseerde jeugdwerk (De Akaberen als afdeling voor personen met een beperking bij de scouts, Tweeties; een organisatie voor jongeren met een beperking doen op zaterdag uitstappen met jongeren met een handicap), maar wat betreft de niet – georganiseerde jongeren is het aanbod beperkt om niet te zeggen nihil. Het klinkt cru, maar de jongeren met

een handicap krijgen weinig kansen om hun mogelijkheden te ontplooiën, zich te emanciperen en te integreren.

Ik zette mijn zoektocht verder en ging langs het cultureel centrum met de gedachte dat het hierbij toch niet kon stoppen. Er moest toch meer zijn. Inderdaad, via Marleen Platteau, directrice van het cultureel centrum De Plotter kwam ik te weten dat vrijetijdsbesteding voor personen met een beperking een belangrijke denklijn is in het beleidsplan van het cultureel centrum. Om dit te realiseren kwam er een structureel samenwerkingsverband tussen CC De Plotter, vzw 't Kruispunt (zinnvolle vrijetijdsbesteding voor personen met een beperking) en vzw Het Grote Plein (vormingscentrum voor mensen met een verstandelijke beperking). (bijlage 2) Hierdoor wordt er gewerkt aan een ruimere participatie aan culturele vrijetijdsbesteding van personen met een beperking. Men heeft hiervoor onderzocht waarom personen met een beperking in geringere mate deelnemen aan het culturele aanbod, men tracht culturele activiteiten toegankelijker te maken. Men wil dit alles realiseren door continue acties. Voorbeelden hiervan zijn de infobrochure die volledig afgestemd is op personen met een beperking door het gebruik van onder andere pictogrammen (bijlage 3), tewerkstellen van personen met een beperking. Ook door middel van projectmatige acties tracht men dit te realiseren; vb theaterproductie (Theater Tartaar, een theatergroep van home Zonneliëdagbesteding voor volwassenen met een verstandelijke beperking) en tentoonstellingen van beeldende kunstenaars. Men promoot deze manier van werken in de regio Halle – Vilvoorde. (zie bijlage 4)

Algemeen kan ik concluderen dat er toch iets wordt gedaan voor personen met een beperking, maar dan vooral via het cultureel beleid dat zich richt naar heel Ternat en niet enkel naar de jongeren. De werking van het CC De Plotter is hier heel bewust mee bezig en tracht deze manier van werken ook te promoten naar andere gemeenten.

Ik ben dan ook terecht fier dat Ternat hier een voorbeeldfunctie in kan hebben (ongetwijfeld mede dankzij de stuwende kracht die er achter zit door het feit dat het in het CC De Plotter een beleidslijn is).

Wat ik hier heb vastgesteld, zal de doelstellingen van Meuleveld ongetwijfeld ten goede komen. Ik zal dan ook elke kans grijpen om een samenwerking met CC De Plotter tot stand te brengen.

Hoofdstuk 2: Doelstellingen, wat wil ik bereiken met dit project?

2.1. Algemene doelstelling

Ik tracht een muziekklas op te richten voor de jongeren van Meuleveld 1 met als bedoeling hun een zinvolle vrijetijdsbesteding aan te bieden en zo in te spelen op de individuele behoeften van de gasten en het leefgroepsplan van Meuleveld 1.

Bovendien tracht ik integratie en participatie van deze jongeren in Ternat te vergroten door dit alles te laten doorgaan in de muziekacademie “August De Boeck” in het cultureel centrum De Plotter, waar ook andere jongeren muziekles volgen.

Door dit project te realiseren, werk ik ook mee aan het jeugd – en cultureel beleid zoals dit vandaag in Ternat wordt gevoerd, aangezien vrijetijdsbesteding voor mensen met een beperking één van de beleidslijnen is van CC De Plotter.

2.2 Specifiek, de doelstelling uitgewerkt

2.2.1 Integratie – inclusie

Het zou mooi zijn als ik kon aansluiten bij de meest recente visie die momenteel aanwezig is in de gehandicaptenzorg; een volledige inclusie realiseren waarbij iedereen inspanningen levert opdat ieder volwaardig zou kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven en waar men verschillen niet gaat wegvlakken, maar herkennen en erkennen. Een samenleving waarin iedereen krachtig genoeg is om zijn persoonlijke ideeën te realiseren (empowerment) en voldoende geëmancipeerd is om zich als volledig ontplooid persoon te laten gelden in de samenleving (emancipatie). Dit zijn begrippen die nauw aan elkaar verbonden zijn en in onderlinge wisselwerking staan met elkaar. Wat nu juist het onderscheid is, is echter niet zo heel belangrijk. Belangrijker is dat we ons het hele gedachtegoed eigen maken en tot onze handelingen laten doordringen zodat we deze visie kunnen realiseren.

Zoals ik al schreef, het zou mooi zijn als ik dit zou kunnen. Ik moet echter realistisch zijn en erkennen dat, hoewel velen onder ons (uit de sector dan) zich deze attitudes reeds hebben eigen gemaakt, de mentaliteit van de samenleving dit voorlopig tegen houdt. Een mentaliteitsverandering is reeds op gang gekomen, maar vooraleer dit overal is door gedrongen zullen er eerst nog enkele jaren moeten voorbij gaan.

Ik kan dus met mijn project enkel een aanzet vormen, net zoals ons cultureel centrum een aanzet vormt.

Wat wil ik dan bereiken op dit vlak?

Als titel van dit werk heb ik gekozen voor “muziekklas, een poging tot integratie en participatie van jongeren met een lichte tot matige verstandelijke beperking via zinvolle vrijetijdsbesteding.”

De *participatiegedachte* is volgens mij duidelijk. Personen met een handicap zijn mensen die regelmatig, als gelijkwaardige personen kunnen deelnemen aan de dagelijkse samenleving. Ze zijn geen mindervalide personen, ze zijn geen andersvalide mensen of een mensensoort, ze zijn personen met een beperking.

Ik doel hier op:

- Fysieke participatie: ik wil jongeren met een lichte tot matige verstandelijke beperking de mogelijkheid bieden om naar een muziekschool te gaan waar iedereen muziek kan leren.
- Sociale participatie: ik wil hen kansen bieden om relaties aan te gaan en die te onderhouden
- Functionele participatie: dit houdt in dat ze gebruik maken van de algemene voorziening ‘muziekschool’.

Wat betreft het *integratieprincipe* is mijn uitleg dubbel, aangezien ik deels inclusie tracht te bekomen. Het gaat inderdaad om inclusie als ik stel dat beide betrokken partijen (persoon met lichte tot matige verstandelijke beperking en maatschappij) moeite doen om barrières weg te nemen. Een volledige inclusieve setting of omgeving realiseren lijkt mij op de korte termijn van dit project niet haalbaar. Enerzijds omdat wat in de theorie nog maar door weinigen wordt aangehangen in de praktijk nog niet haalbaar is en anderzijds lijkt het mij zeker in het begin heel moeilijk om personen met en zonder handicap op eenzelfde manier muziek te leren spelen, samen in éénzelfde klas. Uiteindelijk functioneren ze op een ander niveau. Ik wil hen echter wel als gelijkwaardig beschouwen en hen dezelfde kansen bieden door een aparte klas op te starten geïntegreerd in de bestaande muziekschool of alleszins op de plaats waar iedereen muziek leert spelen. Op langere termijn is het misschien mogelijk dat personen met en zonder handicap samen spelen en er zo toch heel inclusief kan gewerkt worden. Mijn doelstelling is dus om volledige integratie te bekomen en dan nog liefst maatschappelijke integratie.

Dit is een aspect van integratie waarin zowel

- materiële integratie door de gemakkelijke bereikbaarheid vanuit Meuleveld,
- functionele integratie door het kunnen functioneren in een netwerk waar iedereen muziek kan leren spelen,
- sociale integratie doordat de jongeren van Meuleveld worden gerespecteerd als potentiële muzikanten zoals alle anderen en
- persoonlijke integratie doordat men betekenisvolle relaties kan aangaan met andere muzikanten

werden bereikt.

Op die manier lijkt het mij haalbaar om op lange termijn inclusie te bereiken.

2.2.2 Zinnvolle vrijetijdsbesteding

Ik wil de jongeren van Meuleveld een extra kans bieden om op een zinnvolle manier bezig te zijn. Dit heeft verschillende redenen:

- Dit aspect wordt beschreven in het leefgroepsplan met als de bedoeling dat de gasten uit meer zaken kunnen kiezen, hen meer tot rust te laten komen. Ik vind het belangrijk dat mijn bedoeling om een zinnvolle vrijetijdsbesteding aan te bieden, gegroeid is uit en aansluit bij een visie in de praktijk.
- Verder geven sommige jongeren zelf aan dat ze zich nog met iets willen bezig houden. Door dit extra aanbod te doen, wordt de leefgroep wat ontlast van zijn drukke momenten. Het geeft aan jongeren de kans om te ventileren buiten de leefgroep en zo de andere jongeren niet te storen.
- Ik zie zinnvolle vrijetijdsbesteding (en dan vooral onder deze vorm) als een vorm van integratie (Artikel 6). Deelnemen aan een zinnvolle vrijetijdsbesteding verhoogt de kansen tot materiële, functionele, sociale, persoonlijke en uiteindelijk maatschappelijke integratie.

Analoog met het begrip ‘supported employment’ (boek 5) wil ik het mogelijk maken om een soort van ‘supported recreation’ aan te bieden. Ik bied hen op een ondersteunende wijze een ontspanningsmoment aan. Die ondersteuning is noodzakelijk omdat de jongeren niet in staat zijn om zelfstandig muziek te leren spelen. Het moet echter een vrijetijdsbesteding blijven, hoofdzakelijk voor het plezier. Je kan het geheel dus ‘creatief musiceren’ noemen. Hiermee leg ik tevens een link naar mijn volgende doelstelling; creatief musiceren.

2.2.3 Creatief musiceren

Ik wil de gasten een kans geven om een muziekbeleving te hebben die verder gaat dan het luisteren naar de radio of naar een CD'tje op hun kamer.

Om dit te kunnen is het ongetwijfeld belangrijk om in deze doelstellingsafbakening aan te geven wat ik dan onder muziek versta. Er zijn enorm veel definities van muziek. Ik raadpleegde verschillende boeken (boek 1, boek 2, niet gepubliceerd eindwerk 5, niet gepubliceerd eindwerk 13) en zodoende ook verschillende visies en meningen. Telkens komt een andere belangstellingssfeer van die specifieke auteur naar voor. Ook ik heb mijn persoonlijke belangstellingssfeer geformuleerd op basis van twaalf jaar ervaring met muziek spelen en het lezen van boeken hierover. Ik distilleer daarom enkele aspecten die ik wil aanraken en hanteren in het project.

Voor mij persoonlijk is muziek dan onder te verdelen in drie aspecten; kennis, vaardigheden en attitudes (net zoals die heel belangrijk waren in onze opleiding):

- kennis: kennis van noten, ritme, melodie, toonaarden, begrippen, componisten, hitlijsten, instrumenten, zangers, muziekgenres, ...
- Vaardigheden: zingen, gericht luisteren naar bepaalde klanken, een instrument bespelen, improviseren, ...
- Attitudes: luisteren naar elkaar, luisteren naar de dirigent, geduldig zijn, samenspelen, iets mooi vinden, iets appreciëren, opmerkingen aanvaarden en durven geven, ...

Dit zijn de thema's waar het voor mij om draait als ik met muziek bezig ben. Ik speel dwarsfluit in de muziekvereniging van Sint – Katharina – Lombeek (Musikalo). Wanneer ik op vrijdagavond ga repeteren en wanneer ik thuis oefen, ben ik gericht op deze aspecten.

Deze drie aspecten worden in een proces gegoten. Een leerproces dat bij de éne vlug gaat en bij de andere wat meer tijd vraagt, maar ongeacht wat of wie dan ook de moeite waard is zolang die persoon zelf gemotiveerd is.

Het is mijn bedoeling om een aantal van deze aspecten van muziek in verschillende sessies, muzieklessen aan bod te laten komen en om zo de kennis van de gasten te verhogen, hun vaardigheden te trainen en hun attitudes te verbeteren. Ik ben er vast van overtuigd dat dit een positieve invloed heeft op hun functioneren in de samenleving, in de leefgroep, thuis en op school. Vb: als ik hen hier in de veilige omgeving, de vaste structuur van een muziekles de kans geven om te leren omgaan met het geven van complimentjes, zullen zij dit ook vaker doen in andere omgevingen eens ze er mee hebben leren omgaan.

Algemeen kan ik hier stellen dat het niet mijn bedoeling is om van de gasten echte muzikanten te maken. Ik geef hen geen noten – en instrumentenleer zoals dit in muziekscholen of muziekateliers wordt gedaan.

Het is mijn bedoeling om te vertrekken vanuit de mogelijkheden en interesse van de gasten. Enkel de grote lijnen zullen op voorhand vastliggen, de invulling hangt af van wat de gasten aankunnen. (Meer hierover in mijn strategiebepaling)

Ik wil tijdens deze sessies ook de verschillende functies van muziek aan bod laten komen. (boek 3 en niet gepubliceerd eindwerk 5)

- Informatieve functie:

Dit houdt in dat we door het gebruik van muziek onze toehoorders bepaalde informatie willen overbrengen. Deze informatie kan de overdracht van een concreet gegeven inhouden, maar het kan ook de overdracht van een bepaalde gemoedstoestand inhouden. Dit laatste lijkt ons heel begrijpelijk (we spreken over vb. vrolijke en melancholische muziek) in tegenstelling tot het eerste element. Dit komt doordat we onvoldoende zijn ingewerkt in de muziek. Echter, als we kijken naar grote componisten van vroeger, dan zien we dat deze met hun muziek een heel verhaal wil schetsen. Een geoefend luisteraar zal dit herkennen en begrijpen.

- Expressieve functie:

Elke mens heeft nood aan uiting van zijn gevoelens. Hoe we dit doen, is individueel verschillend. Het blijkt dat muziek daarvoor één van de meest gebruikte media is. Dit is wel te begrijpen als we zien op hoeveel verschillende manieren muziek als expressiemiddel kan gebruikt worden. Het belangrijkste hierbij is dat juist de muziek zich leent tot het uitdrukken van gevoelens, die via andere media moeilijk of niet tot uiting kunnen gebracht worden. Zo grijpt soms iemand naar zijn/haar gitaar omdat we ons gevoel van dat moment op geen enkele andere manier kunnen uiten. Dat gevoel valt zelfs niet te verwoorden, vandaar: “muziek moet voor zichzelf kunnen spreken.”

- Directieve functie:

De muziek heeft ook als doel het gedrag en de lichamelijke toestand van de toehoorders te beïnvloeden. De muziek drukt stemming uit en wekt bij de luisteraars ook gelijkaardige stemmingen op. Een voorbeeld; ooit ging ik eens naar een begrafenis puur omwille van morele verplichting, een ver familielid, waar ik geen enkele band mee had, was overleden. Ik was niet echt verdrietig, toch begon ik te wenen toen er muziek werd gespeeld terwijl we naar voor kwamen om een laatste keer te groeten. Men kan stellen dat een stemming wordt opgewekt doordat de muziek aanvankelijk enkele fysiologische aspecten van de mens beïnvloedde, namelijk ademhaling, hartslag, huidsecretie en spierspanning.

- Ademhaling: Er werd na gegaan wat de reactie is van de ademhaling op rustige en zenuwslopende muziek. Hij ondervond dat de ademhaling rustiger werd bij wiegeliederen. Men vond tevens een wijziging in de frequentie en diepte van de ademhaling; men gaat namelijk dieper en minder frequent inademen bij rustige muziek. Ook zou het zuurstofgebruik dalen bij rustige muziek.
- Hartslag: De frequentie van de polsslag/hartslag zou zich aanpassen aan het ritme van de muziek. Rustige muziek leidt dan tot een rustigere hartslag. Opzweepende muziek verhoogt het ritme van de hartslag.
- Huidsecretie: De doorlaatbaarheid van de huid ligt hoger bij het aanbieden van onrustige muziek. Men gaat dus meer zweten.
- Spierspanning: De musculaire tonus stijgt bij onrustige muziek en daalt bij rustige muziek. De reacties van de verschillende spiergroepen zijn daarbij echter niet gelijk. Bij ritmische muziek zou de spanning in de beenspieren hoger zijn. Bij aritmische muziek was de tonus in de spieren van de wenkbrauwen hoger.

Vershillende van deze factoren zouden onder invloed van bepaalde muziek samen veranderen. Zo stelde men vast dat bij rustige, maar niet stereotiepe muziek, de spierspanning en de huidsecretie verminderen en dat zowel de hartslag als de ademhaling in frequentie dalen. Na onderzoek bleek dat deze verschijnselen samen gaan met harmonie, gelukzaligheid, vrede en slaap. Bij onrustige muziek daarentegen, stelde men verhoging vast van de huidsecretie en spiertonus. De ademhaling en hartslag stijgen in frequentie. Deze verschijnselen blijken gepaard te gaan met een gevoel van opgewondenheid en zenuwachtigheid.

Wat rustig en onrustige muziek zijn, wordt hier dan subjectief en door iedereen anders beleefd. Je zou kunnen stellen dat rustige muziek traag, melodieus en ritmisch is. Onrustig zou dan het tegenovergestelde kunnen zijn, namelijk snel, dissonant en a-ritmisch. Evenwel is het niet de beschrijving van die begrippen die hier van belang zijn, maar wel het effect dat rustige en onrustige muziek te weeg kan brengen. Muziek kan dus wel degelijk een directieve functie hebben.

- De esthetische functie:

Dit is het voortbrengen van muziek omwille van het kunstwerk zelf. De enige bedoeling is hier iets moois maken, zonder ons daarbij af te vragen wat we zullen bereiken bij de toehoorder en zonder dit te doen als expressie van een gevoel. De vorm van het kunstwerk staat hierbij centraal.

- De fatische functie:

Dit betekent musiceren of muziek beluisteren omwille van het onderhouden van sociale contacten. Zo ga ik zelf wekelijks naar de repetitie van onze harmonie. Een belangrijke motivatie is dat ik graag muziek speel, maar anderzijds heb ik daar een hechte vriendenkring. Door wekelijks samen muziek te spelen, deel je een stuk van elkaars belevingswereld en onderhoud je contacten. Je hebt iets gemeenschappelijk om over te praten, anekdotes worden verteld, je presteert samen iets, samen wordt er heel wat gelachen.

Wat is nu de link van deze vijf functies met mijn project?

Ik wil tijdens het realiseren van dit project rekening houden met het bestaan van deze vijf functies. Een persoon komt niet alleen om een instrument te leren bespelen. Soms wil men iets kwijt en dat zal dan blijken uit zijn/haar gedrag en de manier waarop men speelt (de informatieve, expressieve en directieve functie). Het is ook goed mogelijk dat een persoon echt gewoon iets moois wil leren spelen (esthetische functie). Waarschijnlijk is de fatische functie ook belangrijk. De jongere wil sociale contacten onderhouden. Dit lijkt me haalbaar in het kader van dit project aangezien een belangrijke doelstelling o.a. integratie is. Het is niet alleen belangrijk om als opvoeder/begeleider rekening te houden met het bestaan van deze functies, het is bovendien ook belangrijk om deze te laten plaatsvinden. Het laten plaatsvinden van deze vijf houdt een bepaalde attitude in voor de opvoeder. Namelijk een attitude van respect, openheid en onvoorwaardelijke acceptatie. Respecteer dat een jongere iets wil zeggen met zijn muziek, aanvaard dat iemand zijn agressief gevoel wil uiten op zijn drumstel. Wat men ergens anders niet kwijt kan, kan men hier wel kwijt. Stel je je echter afwijzend op tegenover dit gedrag dan kan je onmogelijk een vertrouwensband creëren en is er een grote kans dat de jongere met jou in conflict gaat of dichtklapt.

Muziek heeft naast verschillende functies ook verschillende effecten (boek 2 en boek 7). Het is mijn bedoeling om na te gaan in hoeverre dit naar voor komt gedurende mijn project. Volgens mij is het ondertussen algemeen geweten dat muziek een invloed heeft en dat muziek raakt. Overal en elke dag kunnen we de kracht van muziek ervaren. Het spreekt dan ook vanzelf dat we planmatig gaan nadenken over het gebruik van die kracht. Als ik merk dat een gast een bepaalde invloed ervaart, zou ik daar eventueel bewust kunnen mee omgaan om op die manier een bepaald gedrag uit te lokken.

Ik geef enkele voorbeelden van invloeden van muziek. Er zijn ongetwijfeld nog andere invloeden. Ik wil mij echter richten op diegene die ik hier opsom.

- Invloed op de motoriek:

Bij het spelen van een instrument wordt zeker de fijne motoriek (vingerbewegingen) geoefend en getraind. Vb: bij het piano spelen, moet één hand een volledig octaaf omvatten, wil je op een hoog niveau kunnen spelen. In sommige muziekstukken moet je zo snel spelen dat je vingers niet stroef mogen zijn.

Muziek heeft ook een invloed op de grove motoriek. Zo dansen we soms op de maat van de muziek. Zou het geen goed idee zijn om iemand te laten revalideren op de maat van de muziek?

- Invloed op het waarnemingsvermogen:

Vrijwel iedereen kan klanken waarnemen, maar door met muziek bezig te zijn, leer je gericht te luisteren. Je ontwikkelt een oor voor details en een gevoel voor ritme. Dit zorgt ervoor dat wij spontaan op de maat van de muziek kunnen meebewegen en sneller bepaalde gevoelens opmerken in een lied (of gesprek.)

- Invloed op de cognitie:

Zo zetten sommige liedjesteksten (naast ook literatuur, poëzie en dergelijke) ons aan tot nadenken. Volgens mij is muziek hier toegankelijker voor dan poëzie of literatuur omdat het in een populaire vorm is gegoten. Je gaat het na een tijd zelfs spontaan meezingen. Sommige muzikanten memoriseren hele partituren waardoor hun geheugen wordt getraind. Zeker wanneer iemand een nieuw instrument leert bespelen, doet hij beroep op zijn denkvermogen. Men moet onthouden hoe men zijn vingers zet, welke noot men op welke manier speelt, enz. Oefening zorgt ervoor dat men dit na een tijd automatiseert.

- Invloed op het sociaal leven en op communicatief gebied:

Plaatsen waar muziek is, zijn vaak plaatsen waar mensen elkaar ontmoeten en met elkaar communiceren, vb. fuiven, concerten, café's. Ik wil hier opnieuw verwijzen naar de fatische functie van muziek.

- Invloed op de gevoelens en emoties:

Ik denk hier aan romantische of droevige muziek. Muziek versterkt bepaalde gevoelens en wekt bepaalde stemmingen op (directieve functie). Zo kan muziek maken dat je veilig voelt. Vb. kleine kindjes worden rustig van wiegeliëdjes. Muziek troost en helpt soms om bepaalde gebeurtenissen te verwerken. Vb. Heel vaak wordt tijdens een begrafenis een bepaald lied opgezet. Muziek roept in die situatie dan gevoelens op die kunnen aanzetten tot wenen. De muziek helpt je dan als het ware in je verwerkingsproces.

- Invloed op de motivatie:

Hierbij denk ik aan een aantal saaie dingen uit het dagelijks leven, maar die toch moeten gebeuren (moeten is relatief, hoor).

Vb: kuisen vind ik echt onaangenaam. Maar steeds wanneer ik er aan begin, zet ik één van mijn favoriete CD's op en is het werk gedaan voor ik het weet.

Muziek kan je een feestelijk gevoel en energie geven. Wanneer er bijvoorbeeld een carnavals – hit wordt opgezet, wordt de dagelijks ernst even vergeten.

- Muziek kan werken als een signaal:

Bij de jacht geven jachthoorns het begin en het einde van de jacht aan. Het begin van een huwelijksceremonie wordt vaak aangekondigd met een lied.

Soms wordt er op een openbare plaats (een café) een verjaardagslied gedraaid. Dit werkt dan als een signaal om aan te kondigen dat er een persoon jarig is.

Door het spelen van hoge tonen die tot aan het uiterste van de gehoorgrens reiken, werden vroeger in China mensen gemarteld.

Zoals ik al schreef zijn er ongetwijfeld nog vele andere functies die ik over het hoofd zie. Deze die ik hier weergaf, zijn belangrijk om in het achterhoofd te houden bij het realiseren van mijn project. Enkele voorbeelden: wanneer ik gebruik maak van liedjes die de gasten graag horen, zullen zij extra gemotiveerd zijn. Een aantal jongeren zullen veel geholpen worden in de ontwikkeling van hun fijne motoriek als we piano spelen. Ze leren een nieuw instrument en zullen dus hun geheugen trainen.

Als laatste in deze derde doelstelling wil ik het verschil situeren tussen muzikale activiteiten, ortho – agogische muziekbeoefening, muziektherapie en muziekonderwijs. Daarbij wil ik ook schetsen waar ik mijn project situeer. Elk van deze vier onderdelen hebben verschillende doelstellingen en hanteren verschillende technieken.(boek 9, boek 2, boek 1, boek 7, boek 15, niet gepubliceerd eindwerk 5, boek 20)

- Muzikale activiteiten:

Gericht op het samen muziek maken, muzikspelletjes individueel of in de kring. Het is echt de activiteit die centraal staat, men wil opvoeden en ontwikkelen door en tot muziek. Een muzikale activiteit kan doorgaan in groep of individueel. Hoewel voor muzikale activiteiten meestal geen specifieke individuele doelstellingen worden geformuleerd, kunnen de activiteiten toch van grote betekenis zijn voor de cliënt.

- Ortho(ped)agogische muziekbeoefening:

Gericht op het stimuleren van individuele groei: het trainen van de waarneming, het geheugen, de aandacht, de motoriek en de sociale vaardigheden met behulp van muziek. Men wil met ortho – agogische muziekbeoefening latente vaardigheden ontplooiën of ontwikkelen die te weinig of nooit ontwikkeld zijn. Ortho – agogische muziekbeoefening kan geïndiceerd worden voor personen met een verstandelijke, visuele, auditieve of een fysieke beperking. Noodzakelijk om dit te realiseren is een goede werkrelatie tussen begeleider en cliënt. De omgang met muzikaal materiaal moet de cliënt plezier verschaffen waardoor hij wordt geactiveerd om doelstellingen te realiseren.

- Muziektherapie:

Gericht op het opheffen en verminderen van psychische moeilijkheden, conflicten en stoornissen, trauma's met behulp van muziek. Men kan stellen dat ortho(ped)agogische muziekbeoefening hier ook onrechtstreeks van toepassing is, maar men concentreert zich meer op de therapeutische relatie tussen één of meerder patiënten en één of meerdere therapeuten die de behandeling van stoornissen in het gedrag en beleving tot doel heeft.

- Muziekonderwijs:

Gericht op het stimuleren en het bevorderen van de muzikale ontwikkeling. Voorbeelden zijn muzikale opvoeding op school of het lessen volgend op de muziekacademie of bij een harmonie.

Het belangrijkste verschil tussen muziekonderwijs en de andere genoemde vormen van muziekbeoefening door personen met een verstandelijke beperking is dat muziekonderwijs muzikale leerdoelen centraal stelt, terwijl bij de andere vormen van muziekbeoefening muziek vooral gebruikt wordt om niet – muzikale leerdoelen te realiseren.

Groepsleiders, verzorgers, ouders, leerkrachten van personen met een verstandelijke beperking merken vaak op dat een kind gevoel heeft voor ritme en dat het door de muziek geraakt wordt. Hiervoor kan men een mogelijke verklaring geven (boek 1). Men stelt dat de gehoorwaarneming en dus het kunnen luisteren naar muziek een functie is die, bij personen met verstandelijke beperkingen, nog niet is aangetast. Er zouden dus niet meer of minder muzikale vermogens aanwezig zijn bij deze personen. De verwerking van het ritme is namelijk gelokaliseerd in de lagere delen van de hersenen, delen die minder vaak aangetast zijn door de handicap. Doordat het waarnemen van muziek “één van de weinige aspecten” is die relatief ongestoord is, kan muziek in hun leven wel van grote betekenis zijn.

Ik sluit zeker aan bij deze visie, maar wil hierop nog een aanvulling maken.

Iedere persoon is uniek, met mogelijkheden en beperkingen, met talenten en gaven maar ongetwijfeld ook aspecten waar men niet goed in is. De éne heeft een rekenkundige knobbel,

de andere heeft een muzikaal talent. Er zijn in mijn leefgroep enkele gasten die ritme heel goed aanvoelen en enorm gefascineerd zijn door muziek. Ik wil hen een kans geven om dit verder te ontplooiën en hen een zinvolle vrijetijdsbesteding aanbieden.

Ik kan dus stellen dat mijn project zich situeert op het niveau van de muzikale activiteiten. Ik wil hen de kans geven een instrument te leren spelen. Bovendien wil ik hen hier veel plezier en ontspanning aan laten beleven.

Daarnaast wil ik nog stellen dat mijn uitgangspunt wel muzikale activiteit is, maar dat dit zeker kan evolueren naar ortho(ped)agogische muziekbeoefening. Het verschil met 'echte orthopedagogische muziekbeoefening' is dat men op voorhand bewust gaat nagaan welke effecten men wil bekomen en dit in samenspraak met ouders en jongere. Ik ben hier niet op voorhand bewust mee bezig. Ik denk echter wel dat na verloop van tijd, ik een aantal effecten zal kunnen constateren die inspelen op bepaalde zaken zoals wij die waarnemen in de leefgroep. Door muziek te spelen zal ik dan misschien bewuster bepaalde doelstellingen trachten te realiseren in het verlengde van de individuele behoeften. Voorlopig is het enkel een hypothese.

Dit project is zeker geen toepassing van muziektherapie. Ik ben niet opgeleid om een therapeutische relatie te hanteren en zo al dan niet te komen tot de oplossing van een conflict. Therapie wil zeggen 'genezen' of alleszins 'het bestrijden van symptomen' en dat is het laatste waar ik mee bezig ben. Ik ontken niet dat er personen zijn met bepaalde psychische problemen die wel baat hebben bij een behandeling maar personen met een verstandelijke beperking zijn niet ziek en behoeven dus geen genezing!

Hoofdstuk 3: Strategiebepaling, hoe realiseer ik dit project?

3.1 Technisch – praktisch

In deze paragraaf wil ik weergeven welke stappen ik allemaal heb genomen om te komen tot het eindresultaat zoals beschreven in deze bundel. Het is een lang proces, waarbij je met veel dingen tegelijk moet rekening houden. Eerst zet je een aantal stappen om de mogelijkheden die er zijn na te gaan, vervolgens kies je na overleg een te volgen weg en ga je stappen zetten om die weg te realiseren.

Het idee voor dit project is reeds lang aanwezig in mijn hoofd. Ik dacht er tijdens de eerste stageperiode in maart 2002 reeds bewust over na om iets te realiseren met muziek en zocht af en toe al wat informatie op.

Tijdens de tweede stageperiode van november 2002 tot februari 2003 kreeg het project dan werkelijk vorm.

3.1.1 Hoe kon ik toestemming krijgen voor dit project?

Toestemming krijgen betekent overleggen met de verschillende betrokken partijen. In mijn geval zijn dat de gasten, het team en de coördinator van Meuleveld 1 Mia Van der Schueren, de directrice van het cultureel centrum Marleen Platteau en de verantwoordelijke van de muziekschool 'August De Boeck' in Ternat Gerda Delo.

Allen waren ze akkoord om een dergelijk project tot stand te laten komen.

In het gesprek met Mia Van der Schueren, coördinator van Meuleveld1 kwam naar voor dat het belangrijk is om goed te overleggen met het team en om te vertrekken vanuit de interesses van de gasten en zodoende eerst goed na te gaan wie er effectief geïnteresseerd is in muziek en wie niet. Dit leek mij evident. Ik beschreef namelijk al in mijn beginsituatie dat ik wil uitgaan van de visie, het leefgroepsplan van én van de interesse van de gasten om op die manier een meerwaarde te vormen voor mijn stageplaats.

Het team stond achter het idee omdat ze de aansluiting zagen met het leefgroepsplan en de mogelijkheden van sommige gasten. We bespraken eveneens het feit dat mijn project eind februari afloopt omdat de stage dan eindigt. Het team van Meuleveld is bereid om dit verder te zetten na februari. Bovendien wil ik met dit project nagaan of er een mogelijkheid is om vanuit het cultureel centrum of vanuit de muziekacademie een definitief aanbod op te starten van Meuleveld 1.

We besloten, om goed tegemoet te kunnen komen aan de visie van Meuleveld en de noden van de gasten, dat ik tot en met december zou nagaan hoe ik alles kon organiseren en wie ik kon laten deelnemen aan mijn project. Hiertoe zou ik twee muziekavonden organiseren waardoor ik kon nagaan wie er geïnteresseerd is in muziek en er mee wil verder gaan (zie bijlage 5). Vanaf januari zou ik dan starten met de lessen.

3.1.2 Hoe kon ik geld verkrijgen voor het realiseren van dit project?

Vrijtijdsbesteding voor mensen met een beperking is één van de beleidslijnen van het cultureel centrum. Het leek mij dus een goed idee om na te gaan wat de mogelijkheden zijn tot financiële ondersteuning via deze weg.

Vanuit De Plotter waren ze zeker geïnteresseerd om een dergelijk project financieel te steunen juist omdat het een deel is van hun visie om deze doelgroep te ondersteunen.

Na overleg bleek dat ik kon beschikken over een maximumbedrag van 400 euro om instrumenten te huren bij muziekcentrale Adams en handboeken aan te kopen. Dit geld wordt ter beschikking gesteld door de jeugdendienst van het cultureel centrum. De Plotter maakte een

bestelbon op met de benodigdheden.(bijlage 6) Deze werd goedgekeurd door de gemeenteraad en vervolgens opgestuurd naar de betreffende winkels. Vanaf dat moment kon ik mijn benodigdheden ophalen.

Concreet gaat het om de volgende objecten:

- 9 instrumenten waarvan 8 huren en 1 aankopen bij muziekcentrale Adams voor een bedrag van 252 euro.
- Aankoop boeken (wij hebben een orkest; Bach) bij boekhandel Cauwel voor de som van 33 euro.
- Aankoop boeken bij De Neef, hobbywinkel (instruments de musique à réaliser soi même; knutseltips voor instrumenten) samen goed voor 20 euro.
- Terugbetaling van reeds aangekochte boeken (muziek maken met kleuren en de beste kinderliedjes, Beethoven, Mozart) voor 62,55 euro.

De totale financiële ondersteuning bedraagt 367,55 euro.

Verder mocht ik altijd gratis kopieën nemen in het cultureel centrum en gebruik maken van allerhande kantoorartikelen.

3.1.3 Waar zou ik dit project kunnen realiseren?

Marleen verzekerde mij dat ik altijd gebruik kon maken van één van de lokalen in de Ploter. Zij raadde mij aan om contact op te nemen met Gerda Delo (verantwoordelijke muziekschool). Dit bleek zeker noodzakelijk want in bijna alle muzieklokalen werd elke dag les gegeven. We bespraken de uren waarop ik in welke lokalen kon zitten.

Maandag: 19u – 20u in lokaal 2 en 3, dinsdag: 19u – 20u in lokaal 4, woensdag: 19u – 20u30 in lokaal 3, donderdag: 19u – 20u in lokaal 2, 3 of 4. Dit is telkens een lokaal met piano waar ik gebruik van mag maken. Ik kon dan zelf beslissen op welke dagen ik wou komen, ik moest enkel op voorhand de lokalen reserveren aan de receptie van De Ploter.

Na overleg op de stageplaats koos ik voor lokaal 3 op maandag en woensdag, telkens van 19u tot 20u30. Ondanks dat mijn sessie telkens maar een half uur zouden duren, kies ik er toch voor om een lokaal gedurende anderhalf uur te reserveren omdat je rekening moet houden met toevalligheden waardoor je les wat later begint of wat uitloopt.

3.1.4 Wie kon mij inhoudelijke tips geven?

Door aan verschillende mensen te vertellen wat je wilt realiseren, krijg je veel tips. Je leert veel mensen kennen via andere mensen. Ik geef hier graag een kort overzicht geven. Dit is echter een selectie. Elke contactpersoon, elk gesprek weergeven is onmogelijk. Het zou een saaie opsomming worden. Ik geef hier enkel weer met wie ik concreet heb verder gewerkt en door wie ik tot concrete resultaten kwam.

Zo sprak ik Bart Picqueur aan, de dirigent van onze harmonie. Hij kende blijkbaar een mevrouw, Claudine De Leenheer die zich bezighield met dergelijke muzieklessen. Deze mevrouw is afgestudeerd aan het conservatorium en volgde later een posthogeschool vorming als opvoeder. Nu werkt ze als opvoedster, maar daarnaast geeft ze nog enkele privé – lessen muziek aan jonge kinderen en kleuters. Zij werkt volgens een systeem waar de noten een kleur krijgen (zie verder). Op die manier is de muzikleer en notenleer toegankelijker voor de kinderen. Deze mevrouw gaf een boekentas vol informatie via mijn dirigent aan mij.

Via mijn stagebegeleidster/mentor in Meuleveld 1 kwam ik te weten dat er op mijn stageplaats door Ilse François reeds muzieklessen werden gegeven aan de kinderen met een ernstige verstandelijke handicap en fysieke beperkingen. Ik nam contact op met Ilse en tijdens twee namiddagen legde zij mij uit hoe zij haar lessen gaf. Zij gaf mij eveneens wat concreet werkmateriaal: ritme – oefeningen, uitgewerkte spelletjes, ...

Ik sprak ook nog Jozef Sercu aan. Hij geeft op de Hogeschool Gent, departement sociaal – agogisch werk, het vak muzikale expressie. Via hem kreeg ik verschillende e – mail - adressen en telefoonnummers. Uiteindelijk had ik verder contact met twee mensen. Ilse Van Reeth is muziektherapeute. Zij heeft een dergelijk project opgestart in Boom. De tweede persoon is Eva Dereymaecker. Zij is afgestudeerd aan het conservatorium in Brussel en geeft nu ook privé – lessen. Van beide mensen kreeg ik opnieuw een heleboel praktische tips voor de uitwerking van mijn lessen en de inhoudelijke aanpak.

Ik vond het enorm aangenaam om deze mensen stuk voor stuk te leren kennen en met hen dit onderwerp te kunnen bespreken. Elk van hen straalde een enorm enthousiasme uit. Dit wakkerde mijn motivatie des te meer aan.

3.2 Agogisch

Allereerst wil ik hier weergeven met wie ik dit project wil uitwerken en waarom ik voor hen gekozen heb.

In dit deel vind je ook alle informatie terug die ik heb willen gebruiken om mijn lessen inhoud en vorm te geven. Ik wil hier methodieken, principes en attitudes weergeven waarop ik mij gedurende de uitvoering van mijn project wil baseren omdat ik ervan overtuigd ben dat ze zullen bijdragen tot een succesvol eindresultaat van dit werk en eventueel tot een vruchtbaar begin van een nieuwe hobbyclub voor de gasten.

Om hiertoe te komen bezocht ik verschillende bibliotheken waaronder ook die van het Lemmensinstituut (conservatorium in Leuven). Ik had contacten met verschillende mensen die amateuristisch, maar hoofdzakelijk professioneel bezig waren met ongeveer dezelfde materie. Je vindt in bijlage 7 een neerslag van de verschillende gesprekken die ik had met muziektherapeuten, activiteitenbegeleiders, opvoeders, muzikanten, ...

3.2.1 Wie zal er deelnemen?

Ik kies als bepalende voorwaarde voor ‘motivatie’. Motivatie gaat boven talent. Ik ben ervan overtuigd dat wie niet voldoende gemotiveerd is, veel sneller zal opgeven, ook al heeft hij of zij talent. Het is volgens mij aan de begeleider om die motivatie hoog te houden eens de lessen begonnen zijn en daartoe dan het niveau van de lessen aan te passen aan het talent en mogelijkheden.

Tijdens de twee muziekavonden (bijlage 5) die ik organiseerde op 9 en 16 december 2002 bleek dat Nico en Toon beiden geïnteresseerd zijn in muziek. Aan deze twee avonden namen in totaal zes gasten deel. Eigenlijk zijn ze wel alle zes geïnteresseerd, maar wat Nico en Toon betreft kan ik zeggen dat zij het meest gemotiveerd zijn. Bij Nico kan ik dit afleiden uit zijn verbale reacties, bij Toon zie ik het aan zijn gedrag tijdens de activiteit en ook aan zijn reactie zowel tijdens en na de les.

Ik kies deze gasten niet enkel op basis van interesse, maar ook omwille van het feit dat zij elk op een verschillend niveau functioneren. Voor mij persoonlijk is dit dan een uitdaging om mij telkens opnieuw in te leven in de belevingswereld van deze gasten en mij individueel aan te passen.

Ik stel beiden even voor aan de hand van de nieuwe definitie van verstandelijke beperking volgens AAMR (niet gepubliceerd werk 11):

“Een verstandelijke handicap refereert naar een huidige manier van functioneren met substantiële beperkingen, gekenmerkt door een significant benedengemiddeld intellectueel

functioneren dat parallel loopt met beperkingen op twee of meer van de volgende gebieden van adaptief gedrag: communicatie, zelfzorg, wonen, sociale vaardigheden, gebruik maken van voorzieningen uit de maatschappij, zelfbepaling, gezondheid en veiligheid, functioneel schoolse vaardigheden, vrije tijd en werk. De verstandelijke handicap manifesteert zich voor 18 jaar.”

De voorstelling van hen is gebaseerd op dossierkennis en observaties en ervaringen tijdens de stage.

- **Nico:** een goed verzorgd uitzienende zeventienjarige jongen met een lichte tot matige verstandelijke beperking. IQ: 56, perfoemaal IQ: 61, verbaal IQ: 57. Hij wordt onderverdeeld bij type 2 en volgt onderwijsvorm 2.

- **Communicatie:** kan zichzelf duidelijk maken. Heeft uitgebreide woordenschat. Articuleert goed. Kan praten over gevoelens en is rustig tijdens dergelijke gesprekken. Hij zal de opvoeder vlug aanspreken als hij iets wil weten. Gebruikt ook vaak non – verbale communicatie. Zo zal je aan zijn gedrag snel merken of hij goed of slecht gezind is. In dit laatste geval komt hij dan veeleer passief over.

- **Zelfzorg:** eet zelfstandig, is netjes en ordelijk met kledij, kan zich zelfstandig wassen, er is geen controle nodig. Hij kan voor zichzelf een kleine maaltijd koken. Bovendien is hij er zich goed van bewust dat hij beter wat in zijn bed gaat liggen of zich rustig bezig houdt, wanneer hij zich niet zo goed voelt. Dan komt hij bijvoorbeeld zelf vragen of hij zijn koorts eens mag meten.

- **Wonen:** zijn kamer is helemaal bovenaan in de leefgroep, op zolder. Dit maakt deel uit van de appartementswerking. Er is nog een andere jongen die naast hem ook een dergelijke kamer heeft. Het is de bedoeling dat ze met hun tweeën op een iets zelfstandigere manier leven door zelf te koken, de keuken te onderhouden en boodschappen te doen. Ook voor de invulling van hun vrije tijd zijn ze al iets meer op zichzelf aangewezen. Dit is voor hen dan ook het moeilijkste. De andere dingen kun je gemakkelijk leren, maar om je vrije tijd in te vullen, gebruik je je geest, je inspiratie. Uit ervaring merk ik dat die bij hen, en dan vooral bij Nico, vlugger is uitgeput. Mijn project sluit hier dus op aan zonder hen de kans af te nemen om nog verder deze vrije tijd zelfstandig in te vullen.

- **Sociale vaardigheden:** reageert soms impulsief. Heeft soms last van schijnbare stemmingswisselingen. Dit vond ik terug in de dossiers, maar je kon dit echt wel opmerken in zijn gedrag. In een goede bui kan hij heel attent zijn en geeft hij graag complimenten waardoor de opvoeder de indruk krijgt een hele goede relatie te hebben met Nico. Uit ervaring weten opvoeders dat dit slechts tijdelijk is, eens zijn humeur een andere wending neemt, is hij tegen iedereen brutaal en daagt hij gemakkelijk uit door telkens het tegenovergestelde antwoorden van wat jij vraagt en uitdrukkingen te gebruiken als “och jongen, zwijgt!” Spreek je hem er op dat moment over aan dan verergert de situatie meestal. Blok je dit duidelijk af en spreek je hem later opnieuw aan, op een rustige moment en in een individueel gesprek, dan kan hij wel om met kritiek en belooft hij zich te zullen herpakken. (Spijtig genoeg geldt dit meestal enkel tot aan zijn volgende slechte bui) Naar de buitenwereld toe en tegenover vreemden komt hij echter over als een jongen met voldoende sociale vaardigheden; zo is hij heel beleefd, hij kan op een goede manier een gesprek aanknopen met iemand, ...

- **Gebruik maken van de samenleving:** hij kan zelfstandig boodschappen doen. Hij leert steeds zelfstandiger om te gaan met het openbaar vervoer (in de leefgroep wordt er aan gewerkt, ook in samenwerking met ouders). Hij gaat alleen naar de bibliotheek. Hij kent zijn weg goed in Lombeek en zou zeker alleen met de fiets naar het cultureel centrum kunnen komen.

- **Zelfbepaling:** als hij iets wil, kan hij dat goed aangeven. Hij is meestal redelijk koppig. Je moet vaak goede argumenten geven om hem te overtuigen. Ook als iets is vastgelegd in een regel kan hij koppig voet bij stuk houden om het tegendeel te doen.

- **Gezondheid en veiligheid:** Hij neemt een homeopatisch middel om rustig te worden. Hij heeft coördinatiestoornissen en een gebrekkige fijne motoriek. Zo vragen de dokters zich af hoe het komt dat hij kan fietsen. Dit is belangrijk voor mijn project aangezien ik met hem ook piano wil spelen. Zal het wel mogelijk zijn dat hij zijn vingers één voor één kan bewegen op een klavier? Ik heb hem reeds geobserveerd tijdens onze muziekactiviteit. Als ik wat ik daar gezien heb, (goed gevoel voor ritme) combineer met een sterk geloof in hem en het feit dat hij ondanks de coördinatiestoornis toch ook kan fietsen, vind ik het zeker het proberen waard. Een medische visie kan contrasteren met een persoonlijke overtuiging.

- **Functionele schoolse vaardigheden:** op school heeft hij problemen met praktijkgerichte vakken. Zijn intellectuele vermogens zijn vrij goed. Hij kan rekenen, lezen en schrijven.

- **Vrije tijd:** Hij gaat muurklimmen en paardrijden om de twee weken. Wekelijks gaat hij naar de voetbal. Hij leest graag en luistert graag naar muziek. Op dode momenten wordt hij onrustig. Zoals ik al schreef, heeft hij het moeilijk om zelfstandig zijn vrije tijd in te vullen. Hij komt dan naar beneden om er met een opvoeder over te spreken, maar meestal blijft hij beneden rond hangen en vertoont hij storend gedrag naar de andere gasten. Hij gaat de anderen wat plagen, geeft hen enkele opmerkingen en verwijten als “Zijt gij stom of zo”. Om hier voor een stuk op in te spelen, heb ik reeds het initiatief genomen om samen met Nico en de andere jongen van de appartementswerking een lijst op te stellen met activiteiten die ze buiten en binnen kunnen doen. Zo zullen ze zelf sneller het initiatief nemen om zich bezig te houden en werken we aan hun zelfstandigheid.

- **Werk:** niet van toepassing. Hij doet de taken in de leefgroep, zoals afwassen, afdrogen, afruimen en dergelijke wel zoals het moet.

- **Toon:** een kleine dertienjarige jongen met autisme spectrumstoornis en een lichte verstandelijke beperking. Hij is nog maar sinds de grote vakantie van 2002 in Meuleveld 1. IQ heb ik niet terug gevonden in onze dossiers. Dit wordt nog niet vermeld omdat hij nog maar recent in onze leefgroep is. Er volgen bovendien nog testen. Hij wordt ingedeeld bij type 2. Hij volgt BuBao, buitengewoon basisonderwijs.

- **Communicatie:** twee aspecten beperken zijn communicatie. Doordat zijn tong is vergroeid articuleert hij slecht en spreekt hij de laatste klanken van een woord vaak niet uit. Opvoeders en gasten verstaan hem daardoor erg moeilijk. Vele dingen leiden we af uit de context. Door gewenning versta je hem na een tijdje al wat beter. Er wordt overwogen om logopedie te volgen. Ten tweede heeft zijn autisme een grote invloed op zijn manier van communiceren. Hij heeft het moeilijk om uit te drukken wat hij voelt. Hij is, door zijn autisme, ook hypergevoelig voor onrecht dat anderen hem aandoen. Aangezien hij de jongste is en nieuw is in de groep, wordt hij vaak geplaagd door de anderen. Hij laat zich dan vallen, knipt de lichten aan en uit, jammert, sleurt met tafels en stoelen.

- **Zelfzorg:** hij kan zelfstandig naar toilet gaan, kan zichzelf aankleden en wassen (dit doet hij uiterst zorgvuldig). Doordat ook zijn tanden vergroeid zijn, kan hij moeilijk kauwen, eet hij meestal met zijn mond open en produceert hij veel speeksel. Sinds kort heeft hij een operatie ondergaan. Nu eet hij netter en kan hij ook zijn korsten opeten. Wanneer anderen hem plagen aan tafel, merk je echter wel dat hij vuil begint te eten uit protest. Hij eet dan met zijn mond open, laat resten aan zijn mondhoeken hangen, enzovoort.

- **Wonen:** hij woont thuis en komt maandag en dinsdag logeren in Meuleveld 1 om de thuissituatie wat te ontlasten. Naar de toekomst toe wordt overwogen om hem drie dagen te laten logeren. Volledig op internaat gaan is niet van toepassing. De ouders willen dit niet. Bovendien volgen zij alles heel goed op.

- **Sociale vaardigheden:** door zijn gebrek aan communicatieve vaardigheden en zijn autisme spectrumstoornis is er een groot gebrek aan sociale vaardigheden. Hij kan zich heel moeilijk uitdrukken. Positief is dat hij een groot gevoel voor humor heeft, maar spijtig genoeg sluit dit niet aan bij de humor van de andere gasten en kunnen ze elkaar daarin niet vinden. Hij is

onder andere hierdoor geen deel van de groep. Het is een circulaire reactie waardoor Toon steeds minder sociaal wordt, minder initiatief neemt en vaker activiteiten wil doen met enkel een opvoeder.

- **Gebruik maken van de samenleving:** tot nu toe heb ik de indruk dat dit weinig of niet aan bod komt. Hem naar het cultureel centrum laten gaan, speelt hier dan toch op in.

- **Zelfbepaling:** op een non – verbale manier laat hij duidelijk zien wat hij wil en wat niet.

- **Gezondheid en veiligheid:** Toon heeft al verschillende operaties achter de rug. Zijn gebit is reeds een aantal keer geopereerd om zijn mondstand te verbeteren. Dit waren steeds zware operaties aangezien hij telkens volledig moest verdoofd worden. Hij neemt geen medicatie.

- **Functionele schoolse vaardigheden:** Hij kan tellen en schrijven. Hij herkent zijn naam, maar echt lezen kan hij niet.

- **Vrije tijd:** aangezien hij nog niet zo lang in Meuleveld 1 is, heeft hij nog geen hobbyclub. Bovendien hebben we nog maar een beperkt zicht op zijn interesses. Zijn moeder vertelde ons echter dat hij heel muzikaal is. Dit heb ik ook kunnen observeren tijdens de muziekactiviteit. Hem de kans geven om muziek te spelen als hobby vult dus een zekere leegte op.

- **Werk:** niet van toepassing. Ook voor hem geldt dat hij de taken in de leefgroep zonder problemen kan doen. Hij kan soms wel eens wat kattenkwaad uithalen. Zo deed hij eens kattenkorrels in de koffiezet in plaats van koffiepoeder.

3.2.2 Methoden, principes en attitudes

Ik geef hier een opsomming van de verschillende ‘tactieken’ die ik wil gebruiken tijdens de uitvoering van mijn project. Ik beschrijf, zoals ik in de titel schreef methoden, principes en attitudes volgens dewelke ik wil tewerk gaan. Deze komen dan vaak uit een ruimer beschreven theorie. Wegens de gewenste beknoptheid van dit eindwerk (50 pagina’s) zal ik deze dan niet zo uitgebreid beschrijven, maar wel telkens naar de bron verwijzen.

A. Methoden

1. Muziek maken met kleur

‘Muziek maken met kleur’ is een tweedelig handboek (handleiding en praktijk) waarin muzieklessen staan beschreven op toetsinstrumenten voor personen met een verstandelijke beperking. (boek 20)

In de handleiding staat in tien leerstappen beschreven hoe je iemand piano kan leren spelen. Van leerstap 1 tot 10: hoog en laag, raad een lied, gevoel voor regelmaat, spelen met vijf vingers, naast elkaar en na elkaar, lezen over twee notenbalken, aan elkaar en bij elkaar, spelen met twee handen, lang en kort, samenklanken.

In het praktijkboek zitten partituren waarop in plaats van muzieknoten, gekleurde noten staan (zie bijlage 8). Op de toetsen van de piano komen dan dezelfde kleuren zodat de kinderen niet de noten moeten van buiten leren, maar gewoon naar de kleuren moeten kijken. Dit maakt het voor hen gemakkelijker want ze kennen de kleuren al. De methode is dus niet geschikt voor personen die kleurenblind zijn.

Ik baseer mij op dit boek omdat verschillende mensen mij dit hebben aangeraden. Het boek maakt het mij ook wel gemakkelijk omdat er partituren bij zitten van bekende liedjes en ik die niet zelf moet uitschrijven en de noten kleuren (een werkje dat anders veel tijd zou vragen).

De tien leerstappen zijn voor mij ook een kapstok. Ik baseer de uitwerking van mijn lessen op deze beschrijving in die zin dat ik een gelijkwaardige onderverdeling hanteer omwille van de structuur die het biedt. Het verschil zit hem echter in de inhoud van de onderverdeling. Deze

methode beschrijft tien leerstappen die achtereenvolgens worden afgewerkt. Elke les (of na verschillende lessen, afhankelijk van het tempo van de jongere) komt een ander aspect aan bod. Uit ervaring en uit gesprekken met verschillende mensen kan ik afleiden dat herhaling voor deze groep heel belangrijk is. Slechts op die manier leren ze bepaalde nieuwe vaardigheden aan en worden ze een automatisme voor hen.

Daarom hanteer ik een structuur die alle aspecten inhoudt (in plaats van elke week een ander aspect) en wekelijks hetzelfde is.

Mijn structuur zou er als volgt uitzien:

2. Zingen: verschillende stemspelletjes, liedjes zingen met prenten, liedjes raden,...
3. Boekje: 'wij hebben een orkest' van Dick Bruna en 'Bach', 'Beethoven' en 'Mozart'. Dit zijn vier boeken aan de hand waarvan de gasten een hele terminologie leren in verband met muziek en zelfs iets leren over componisten.
4. Begrippen: hoog, laag, piano, forte, start, stop, crescendo, decrescendo op een speelse manier uitleggen en oefenen.
5. Piano: via het boek muziek maken met kleuren. We gebruiken deze partituren.
6. Ritme: op de gehuurde percussie – instrumenten leren we elke week ritmes spelen
7. Vrij moment: hier mogen ze zelf kiezen uit bijvoorbeeld een muzikaal parcours, een muzikaal verhaal, geluidenmemory, meespelen met CD of één van de vorige aspecten.

De inhoud komt dus wekelijks terug en wordt herhaald, maar er komt ook wekelijks iets bij. Zo evolueren we.

2. Competentiegericht werken (niet gepubliceerd werk 10)

Ik wil mij voor de uitvoering van dit project baseren op het competentiemodel omdat men hier de competenties/de vaardigheden tracht te vergroten op een manier die aansluit bij het gebruik maken van empowerment. Deze visie sluit dan weer aan bij de visie op mijn stageplaats. Beide hanteren een positieve sfeer en spreken jongeren aan op hun mogelijkheden. Dit blijkt erg motiverend te zijn.

Ik wil hen vaardigheden aanleren door hen feedback en instructies te geven, door voor te doen en samen te oefenen. Indien een taak te licht of te zwaar is, pas ik mij aan zodat ze alsnog vooruitgang boeken.

3. De Kodaly – methode (niet gepubliceerd werk 7 en 8)

Wat de Kodaly - methode typeert is dat het verschillende muziektechnieken beschrijft die zeer kindvriendelijk zijn. Deze technieken zijn veel te uitgebreid om volledig te beschrijven en zeker om ze dan ook volledig te begrijpen. Daarom geef ik enkel weer wat ik in mijn project wil gebruiken en dat zijn de ritmelettergrepen. Het kind spreekt breuknamen uit die het ritme van een noot weergeven. Persoonlijk vind ik dit bij Kodaly nogal ingewikkeld. (zie gebundelde versie voor de verdere invulling)

- kwartnoot (): ta
- achtste noot (): ti
- twee achtste noten (): titi
- twee zestiende noten (): tiri
- vier zestiende noten: (): tiritiri
- halve noot (): to

Zo kan je nog verder combinaties maken. Ik zal mij nu op deze methode baseren, maar zal in plaats van niets betekenende breuknamen, bekende woorden gebruiken.

- twee achtste noten (): cola
- twee zestiende noten (): pintje
- een kwartnoot (): bier

Wij zullen dit ritme dan in zijn geheel leren en de gasten onthouden het als “cola, pintje, bier”. Zo zal ik voor verschillende ritmes een woord trachten te verzinnen. Men spreekt hier van woordritmen. We zeggen dit eerst luidop, later spelen we het op de instrumenten. Ondertussen blijven we de woordritmen zeggen. Pas als we het vaak herhaald hebben en verschillende keren hebben geoefend, zullen we het “luidop zeggen” verinnerlijken. Indien ik geen woord vind of naarmate de gasten een hoger niveau bereikten, is het mogelijk om woorden te gebruiken die deels vreemd zijn, maar toch ook iets zeggen over de nootwaarde.

- een kwartnoot (): lang
- twee achtste noten (): koko
- twee zestiende noten (): mini

Je kan hier dan op verder bouwen en verschillende combinaties maken.

B. Principes

1. Kodalyfilosofie (niet gepubliceerd werk 7 en 8)

Zoltan Kodaly beschreef naast zijn methode vooral een filosofie. Velen zijn van mening dat het juist die filosofie is die zijn werkwijze zo uniek maakt.

Zo heeft hij zelf nooit gesproken over een methode maar wel over een veelomvattend systeem voor muziekopvoeding. Het is dan ook de filosofie die mij aanspreekt en die ik wil hanteren of alleszins in mijn achterhoofd houden. Ik haal er het voor mij belangrijkste element uit.

De Kodalyfilosofie gaat namelijk uit van de liefde voor de kunst, de mens meer mens laten worden en zichzelf diepzinniger laten leren kennen en daardoor kunnen bijdragen tot de verwezenlijking van een betere maatschappij. De muziek kan bijdragen tot de ontwikkeling van het kind op velerlei manier: emotioneel, intellectueel, esthetisch en psychisch.

Door in dit principe te geloven, geloof ik dat mijn project niet enkel een meerwaarde vormt voor de stageplaats, maar dat muziek ook een meerwaarde is voor Nico en Toon.

2. De Suzukimethode (niet gepubliceerd eindwerk 14)

Net als bij de Kodalmethode gaat het veeleer om een filosofie dan om een methode. Ik haal uit deze methode niet echt technieken die ik wil gebruiken, maar wel baseer ik mij op de principes, de filosofie die hij beschrijft.

Zijn uitgangspunt is ‘muziek is als de moedertaal’. Kinderen leren een taal doordat ze als het ware worden ondergedompeld in een taalbad (= omgeving). Indien dit zo zou zijn met muziek zouden ze het ook veel sneller leren.

Suzuki beschrijft een negental principes die ook zullen terug komen in de uitvoering, de muzieklessen die ik geef.

- Horen: hoe meer de muzikanten een muziekstuk horen, des te beter ze deze muziek leren kennen. Ze worden ervan doordrongen. Ik zal daarom vaak met CD's werken. Het spelen van een stukje zal steeds worden voorafgegaan door het horen van een stukje. Doordat ze de melodie eerst in haar geheel leren kennen en daarna pas noot per noot, beschouwen ze een melodie ook als geheel en niet als een opeenvolging van noten. Daardoor worden ze heel goed in het interpreteren van melodieën. Om deze rede zal ik ook liedjes nemen die ze reeds kennen en die we eerst samen kunnen zingen.

- Voordoelen: een kind dat een stukje leert spelen, moet telkens opnieuw de opname van dat stukje beluisteren. De beweging die het moet maken, moet ontelbare keren worden voorgedaan, tot ze het nadoen. (dit is ook een principe uit het competentiemodel).

- Aanmoedigen: elke poging van een kind om een instrument te bespelen moet op enthousiasme worden onthaald. Al wat goed is, ook al is het miniem in vergelijking met wat

niet goed is, ook al is het alleen maar het feit dat het kind een poging doet, moet geprezen worden.

- Verbeteren: nadat een kind iets heeft gespeeld, speelt de begeleider dit stuk. Het kind zal dan horen wat er verschillend is. Om zijn klanken te veranderen, zal het zijn bewegingen veranderen, waarbij het de bewegingen van de leraar als voorbeeld heeft. Dit komt ook terug in het competentiemodel; het is een manier van feedback geven die leidt tot verbetering van de vaardigheid.

- Oefenen: volgens het simpele principe 'oefening baart kunst'.

- Herhalen: wanneer het kind een nieuw stukje heeft geleerd, laat hij het niet vallen maar voegt hij het toe aan zijn repertorium. Het blijft constant bezig met alles wat het tot dan toe heeft geleerd. Dit zit in de opbouw van mijn lessen (zie methode 1). Wekelijks zullen wij de zaken uit de voorgaande weken herhalen. Zo zal de jongere meer vat krijgen op het geleerde en het steeds beter onder de knie krijgen.

- Tempo: ik zal rekening houden met het tempo van het kind. Hij/zij moet niet op een bepaald moment een bepaald niveau bereikt hebben. Men bepaalt zijn eigen tempo.

- Bekwaamheid brengt bekwaamheid voort: hiermee stelt Suzuki dat het misschien lang zal duren vooraleer een persoon zijn eerste liedje kan spelen, maar eens hij dit kan zal het veel minder tijd kosten om het volgende te leren.

- Eerst spelen, dan lezen: voordat het kind noten leert lezen, moet het eerst een stevige, technische muzikale basis hebben. Ik werk op dezelfde manier door de methode 'muziek maken met kleuren'. Ze leren eerst spelen aan de hand van kleuren, daarna leren ze de noten lezen. Dit zal waarschijnlijk niet gebeuren in de periode waarin ik mijn eindwerk uitvoer. Zoiets gebeurt pas na het verwerven van een goede basis.

- Iedereen kan het: deze visie stelt dat elk kind een moedertaal kan leren, dus ook elk kind kan muziek leren. Ik vind dit een mooi uitgangspunt. Mijn mening is dan dat iedereen alleszins een kans moet krijgen. Bovendien ben ik ervan overtuigd dat iedereen die een moedertaal kan leren, ook muziek kan leren.

3. Positieve bekrachtiging (niet gepubliceerd werk 18)

Zoals ook Suzuki stelt, zal ik de jongeren voortdurend bekrachtigen. Dit doe ik verbaal en materieel. Ik geef voortdurend verbale aanmoedigingen, maar ik zal ook gebruik maken van een diploma dat ik uitreik tijdens de laatste les.

Deze manier van bekrachtigen moet het gevoel van veiligheid vergroten, de faalangst inperken en op die manier de creativiteit stimuleren. Het is niet erg als een oefening niet lukt. Ik tracht de teleurstelling weg te nemen wanneer iets niet is gelukt door iets anders aan te bieden, want dit belemmert de creativiteit en vergroot de faalangst. Complimentjes geven, zelfs bij kleine vorderingen, zijn hierbij een grote hulp. Veiligheid zal mede gecreëerd worden door ruimte te maken door gevoelens van angst en onzekerheid te mogen tonen en die dan door positieve bekrachtiging te verhelpen. Wanneer ze zich veilig voelen, zullen ze pas experimenteren en creatief musiceren.

4. Inner speech (boek 6)

Dit principe van Vygotsky, Luria en Meichenbaum liet ik al even aan bod komen bij de methode van de woordritmen. Het komt er op neer dat ik wil beroep doen op zelfspraak. Eerst wordt een gedrag voorgedaan door verbale instructie, nadien wordt het gedrag uitgevoerd onder verbale begeleiding van de begeleider. De cliënt neemt de verbale begeleiding in een volgende fase over. De verbale begeleiding wordt vervolgens afgebouwd en wordt omgevormd tot een innerlijk zelfinstructieproces.

Dit is van toepassing op elk onderdeel van mijn structuur. Vb: als we piano leren, doe ik het voor en geef ik eerst veel verbale instructies. We werken in stappen die gemakkelijk te

onthouden zijn. Langzaam bouw ik mijn verbale instructies af en laat ik de leerling de woorden verinnerlijken.

5. Visualiseren (niet gepubliceerd werk 10)

In mijn lessen zal ik verschillende zaken trachten te visualiseren.

Zo zal ik al zeker gebruik maken van een kijkrooster (zoals beschreven in het handboek muziek maken met kleuren). Zo biedt men structuur aan. Het is een manier van werken die aansluit bij de aanpak van de doelgroep in Meuleveld. In Meuleveld maakt men bijvoorbeeld gebruik van een menu en takenlijst die omhoog hangt, waar iedereen het kan zien. Ook de weekplanning hangt centraal omhoog.

Concreet zal ik een schema maken met tekeningen/pictogrammen die de structuur van de les weergeven. (zie bijlage 9) Ze kunnen misschien wel lezen, maar visuele symbolen zijn makkelijk begrijpbaar en spreken ook meer aan. Het rooster zal omhoog hangen in het lokaal. Telkens wanneer een activiteit is verricht, wordt er een streep door gehaald. Het is dan voor de leerling/ de gast duidelijk welke activiteit er op dat moment wordt uitgevoerd en welke activiteiten er nog volgen.

Ook de afspraken die we bij de eerste les maken, zullen worden gevisualiseerd (zie bijlage). Die zullen eveneens omhoog hangen in het lokaal. Zo is het voor mij als begeleider mogelijk om de leerling te wijzen op de gemaakte afspraken indien hij zich daaraan probeert te onttrekken.

Ik wil ook de inhoud van mijn lessen sterk visualiseren. Vb: een oefening tijdens het onderdeel zingen is om aan de hand van prentjes een bijpassend lied te zoeken. Er zijn verschillende spelletjes waar ik hen vraag om in plaats mondeling te antwoorden een kaartje te tonen. Zo tonen ze een pijl naar boven wanneer een toon hoger klinkt dan de vorige en een pijl naar beneden bij een lagere klank. Ze tonen een gelijkheidsteken bij een gelijke klank. Het tweede onderdeel heb ik 'boekje' genoemd. Ik heb een aantal tips gekregen om het boekje " Wij hebben een orkest " van Dick Bruna te gebruiken. Er bestaan dan een aantal kinderboekjes over de componisten Bach, Beethoven, Mozart en Berlioz met CD. Op aanraden van Eva Dereymaecker heb ik met het budget van de Ploter gekozen voor drie boekjes: Bach, Beethoven en Mozart. Visuele en auditieve elementen zijn hier gecombineerd. Ook tracht ik in mijn lessen enkele abstracte begrippen concreet te maken door ze te visualiseren. Zo zal ik bijvoorbeeld in een bepaalde les het verschil tussen hoog en laag uitleggen. Ik maakte hiervoor twee handschoenen met een egel en een vogel. Op de linkerhandschoen zit Kees egel, hij loopt op de lage toetsen van de piano (egels lopen toch altijd dicht bij de grond). Over de rechtertoetsen vliegt Fien de vogel. Zij vliegt hoog in de lucht. Soms komen ze eens bij elkaar op bezoek (in het middenregister).

6. Eerst benoemen, dan doen

Dit lijkt in tegenspraak met wat ik schreef bij de Suzukimethode "eerst spelen, dan lezen".

Maar hier beschrijf ik een stap vroeger. Wanneer we bijvoorbeeld piano spelen, zal ik de gast telkens eerst de partituur laten lezen, de kleuren laten benoemen. We herhalen het verschillende keren luidop. Zo voorkom je op voorhand al fouten. Natuurlijk zal het niet perfect lukken van in het begin, maar het is minder demotiverend omdat je bepaalde moeilijke plaatsen in het lied al op voorhand hebt verkend.

Dit principe heb ik zelf ook leren toepassen. Uit ervaring weet ik dat het echt werkt. Als je het toepast op alledaagse situaties komt het er op neer dat je je beter goed voorbereidt vooraleer je ergens aan begint. Dit is natuurlijk subjectief, maar voor mij, in dit project, betekent het dat het beter is om op voorhand te weten wie je gasten zijn zodat je je activiteiten op hen kan afstellen. Wanneer je begint met muzieklessen die los staan van een stage zal dit natuurlijk

niet mogelijk zijn. Tijd maken voor een kennismaking is dus eveneens heel belangrijk. Verder is het werken aan de hand van een vijffasenplan volgens mij ook een goede manier om je voor te bereiden. Iedereen bereidt zich op een andere manier op iets voor, maar het komt er op neer dat je op voorhand zoveel mogelijk factoren zo goed mogelijk tracht in te schatten. Natuurlijk is dit niet voor 100% mogelijk. Dit dan kunnen combineren met flexibiliteit en creativiteit zal maken dat jouw manier van voorbereiden resultaat oplevert.

7. Tijdsaspect

Elke les duurt een half uur. Uit gesprekken met verschillende andere muzikleraars blijkt dat dit het beste is. Dit is voor velen net iets te kort. Een half uur is heel snel voorbij. Maar zo gaan de gasten met een goed gevoel naar huis en zijn ze gemotiveerd om terug te komen de volgende week. Indien een les langer zou duren, is men minder geconcentreerd en verlopen de oefeningen minder goed. Het risico op conflicten wordt groter. Men zou in een negatieve sfeer de les moeten beëindigen.

Ook de opbouw van de les is in functie van het tijdsaspect opgebouwd. In een les zitten zes verschillende onderdelen. Dit wil zeggen dat elke onderdeel maar vijf minuutjes duurt. Zo bouw je een grote afwisseling in. Indien één onderdeel niet zo goed wil lukken, kan je gemakkelijk overgaan naar het volgende. Niets houdt je tegen om deze cyclus twee maal te doorlopen. Ik wil hierin heel flexibel zijn en de gast ook een vrije keuze geven.

Heel belangrijk binnen dit principe is dat de gast op zijn eigen tempo mag werken.

8. Instrumentenkeuze (boek 10)

Ik kies voor de piano en voor kleine percussie – instrumenten. (triangel, drumstokken, shaker, rasp, woodblock, handtrom, tamboerijn, bellenkrans, hangend bekken)

De redenen hiervoor zijn dat ze:

- makkelijk bespeelbaar zijn. We moeten hen geen moeilijke vingerzetting aanleren of bepaalde mondstand om het instrument te bespelen.
- tamelijk sterk zijn. Dit spreekt denk ik voor zich.
- snel resultaat opleveren. Als je op een piano een toets aanslaat, komt er direct een klank.
- mogelijkheden bieden tot gehoorontwikkeling. Wanneer we op de piano spelen hoor je sterk het verschil tussen hoog en laag. De gasten leren het verschil tussen luid en stil. We spelen in totaal op tien verschillende instrumenten zodat ze hun gehoor tussen deze tien kunnen differentiëren.
- goed zijn voor de motorische ontwikkeling. Zo stimuleert de piano de fijne motoriek.
- bijdragen tot ontdekkend leren. Ik stimuleer het experimenteren met instrumenten.

C. Attitude

In deze paragraaf beschrijf ik enkele houdingen die ik zelf wil aannemen.

1. Rogeriaanse houding (niet gepubliceerd werk 19)

Carl Rogers beschreef de cliënt – centered therapy. Ik wil hiermee nu niet zeggen dat ik een therapeutische houding aanneem of een therapeutische relatie hanteer maar ik baseer mij wel op het principe dat de cliënt centraal staat. Ik sluit mij hierbij aan in die zin dat ik mij afstel op wat zij brengen. Een les is gestructureerd, ik doe een aanbod, maar zij doen iets (of niets met wat ik aanbied). Zij staan dus centraal in die zin dat ik met wat zij brengen telkens verder werk. Ik neem hierbij een non – of niet directieve houding aan waarbij ik hen niet zal duwen in een bepaalde richting, maar waarbij ik hen wil gaan begrijpen en van daaruit te weten komen hoe ver ze staan met muziek. Ik stuur hen dan enkel in de richting van muzikaal groeien. Een richting die leidt tot zelfontplooiing en ontplooiing van talent.

2. Emancipatorische houding

Om integratie en participatie te bekomen lijkt het mij zinvol om een houding aan te nemen die aansluit bij de visie van Meuleveld; zelfbepaling, zelfstandigheid en zelfbeschikking. Een emancipatorische houding lijkt mij hiervoor geschikt. Ik zie dit dan ook heel ruim.

Om te beginnen valt hier voor mij het begrip empowerment onder. Ik vertrek van de drie basisideeën; jij bent belangrijk, jij hebt goede ideeën en jij kan het.

(Artikel 2) Die emancipatorische houding impliceert ook een onvoorwaardelijke acceptatie van mijn kant voor de gasten. Bovendien kan ik stellen dat het noodzakelijk is om minder te denken in termen als WIJ en ZIJ, waarbij men HEN ziet als een categorie die beter in speciale voorzieningen wordt opgevangen en zo voortdurend wordt gesegegreerd. Je kan hier natuurlijk nooit volledig onderuit, maar het is belangrijk om een andere relatie aan te gaan met hen, een relatie waarbij het veel minder gaat om iemand controleren of macht uit te oefenen over iemand. Die andere relatie stelt ons in staat een waardevolle persoon te zien, een persoon met verantwoordelijkheden, met moed en zelfvertrouwen, mensen die iets belangrijk te zeggen hebben, die kunnen samenwerken en geïnteresseerd zijn in anderen.

Deze emancipatorische houding houdt eveneens in dat ik de gasten op een gelijkwaardige manier behandel en hen zoveel mogelijk de kans geef om zelf te kiezen (dus geen enkele activiteit te verplichten). Ik ben gericht op concrete noden en behoeften.

3. Enkele algemene houdingen

In de verschillende boeken, artikels en eindwerken die ik las komen vaak dezelfde houdingen naar voor die belangrijk zijn tijdens het lesgeven. Ik vul deze aan met eigen bedenkingen en stel bovendien vast dat dit niet enkel geldt voor de lesgever/activiteitenbegeleider maar voor de opvoeder in het algemeen.

- Open staan en ontvankelijk zijn voor nieuwe ideeën.
- Steeds zoeken naar nieuwe middelen om het materiaal op het kind over te brengen.
- Ontspannen zijn en plezier hebben in het lesgeven op zich, en niet alleen als deel van het ontwikkelen van bekwaamheden van de jongere.
- Zoveel mogelijk trachten te corrigeren zonder negatieve kritiek te moeten geven.
- Zin voor initiatief hebben.
- Ik stel mij open op.
- Een zekere realiteitszin en relativiteitszin hanteren zodat je niet te veel op resultaat bent vastgepind.
- De gasten aanvaarden zoals ze zijn en hen ten volle respecteren.
- Empathisch betrokken zijn.
- Een evenwicht hanteren tussen afstand en nabijheid.
- Beschikken over voldoende beslissingsvermogen.
- Bewust zijn van jouw voorbeeldfunctie.
- Beschikken over voldoende verantwoordelijkheid om de lessen in goede banen te leiden.

Ik kan nu voor mezelf wel stellen dat ik goed ben voorbereid. Mijn strategie is bepaald. De uitvoering kan beginnen.

Aan het einde van dit hoofdstuk wil ik dan ook stellen dat mijn belangrijkste strategie misschien wel de attitude flexibiliteit is. Wekelijks zijn de gasten anders gezind. Dit heeft ongetwijfeld een invloed op hun humeur, hun gedrag, hun concentratie en dergelijke. Ik zal de lessen goed voorbereiden, maar hoogstwaarschijnlijk zal dit toch nog anders verlopen. Zoals ik in het hoofdstuk doelstellingen reeds schreef zal de invulling grotendeels van de gasten afhangen.

Hoofdstuk 4: Uitvoering, de sessies

4.1. Voorbereiding van de sessies

4.1.1 Kennismakingsles

Voor de eerste les bereidde ik een kennismakingsles voor. Op die manier kan ik aan de gasten uitleggen aan wat ze zich mogen verwachten. Ik zal de structuur van de lessen (kijkrooster, bijlage 9) en de afspraken (bijlage 10) uitleggen. Ik laat hen wat wennen aan mijn persoon omdat ik nu toch een andere positie in neem in vergelijking met wanneer ik in de leefgroep sta. Ik laat hen kennis maken met de instrumenten op een speelse manier.

Deze kennismakingsles bestaat uit zes onderdelen. Dit is ook zo in de structuur van de volgende lessen. Ik heb hier bewust voor gekozen, enerzijds om een goede inschatting te kunnen maken van de tijd die ik nodig heb, maar anderzijds omdat de gasten op die manier reeds vertrouwd kunnen raken met mijn manier van werken.

Deze eerste les is volgens mij uiterst belangrijk voor een goede start op basis van vertrouwen en voorspelbaarheid (twee elementen die toch belangrijk zijn gezien hun problematiek).

Doelstellingen:

- Elkaar leren kennen.
- De instrumenten leren kennen.
- Leren omgaan met de afspraken.

Benodigdheden:

Tijdens de lessen zal er altijd een piano aanwezig zijn. De percussie – instrumenten en een CD - speler zijn er ook altijd. Elke week breng ik mijn boekjes mee.

Speciaal voor deze les voorzie ik:

- Papieren sterren.
- Prenten van instrumenten.

Opzet van de les:

1. Welkom

Ik start met een zelf geschreven welkomstlied. Dit is mijn manier om ‘hallo’ te zeggen. Het is tevens de start van de les, vanaf nu zijn we enkel nog met de les bezig. Het is de bedoeling dat ik dit lied bij het begin van elke les zal zingen. Naarmate we het meer en meer zingen zullen de gasten het ook leren. Ze mogen bovendien telkens meespelen op een zelf gekozen instrumenten.

(zie gebundelde versie voor de invulling)

4/4	Goe – de	a – vond	Goe – de	a – vond
	Goe – de	a – vond	(naam van de gast zingen)	
	wij	gaan	sa – men	spe – len
	wij	gaan	sa – men	mu – ziek ma – ken

2. Structuur

Vervolgens zal ik uitleggen wat de bedoeling is van deze lessen. Ik maak hen duidelijk dat ze hier voor hun plezier muziek kunnen komen maken. We leren op een speelse manier iets bij

over muziek in al haar facetten. Ook introduceer ik het kijkrooster (bijlage 9). Vanaf volgende week zullen we de les indelen volgens dit rooster. Als laatste hang ik het blad met afspraken (bijlage 10) omhoog, zodat het heel duidelijk is welke regels gelden.

3. Spel met sterren

We spelen het spel met de sterretjes. Het is de bedoeling dat de gast kennis maakt met de percussie – instrumenten (nog niet met de piano). Alle instrumenten liggen in de zaal. De gast heeft drie sterretjes gekregen. Die gebruikt hij om aan te duiden welk hij het leukste instrument vindt. Eens hij heeft gekozen, leert hij er op spelen.

4. Raad je plaatje

Voor dit spel heb ik allemaal prentjes van de verschillende instrumenten gezocht. Ik zal telkens een prentje aan de gast geven. Daarmee gaat hij dan op zoek naar het instrument in de zaal. Eens hij het juiste instrument in realiteit heeft gevonden leren we er ook op spelen.

5. Piano

Nu gaan we even aan de piano zitten. Ik leg uit dat er zwarte en witte toetsen zijn waar je met je vingers een lied kan op spelen. Pianisten spelen met twee handen op een piano, maar wij beginnen met 1 hand. Ik leg hen uit welke de juiste houding is om aan een piano te zitten.

6. Einde

Als laatste zingen we het lied ‘we maken een liedje’. Dit lied heeft Ilse Van Reeth geschreven. Ik mocht het voor dit eindwerk van haar overnemen. Het is de bedoeling dat ik het de eerste keer alleen zing. Naarmate we het meer zingen, mag de gast meezingen. In dit lied krijgt de gast een kans om een instrument te kiezen en er solo op te spelen. We herhalen dit zo veel als we zelf willen en eindigen met de zin ‘en nu is het gedaan’. Op die manier is het ook een fijne afsluiter.

4.1.2 De volgende lessen

Ik kies ervoor om op voorhand, voor de eigenlijke uitvoering de zes onderdelen van de structuur van mijn les goed voor te bereiden. Op die manier bekom ik zes pakketjes waaruit ik elke les iets kan kiezen. De reden waarom ik op deze manier wil werken, is omdat ik van verschillende mensen de waarschuwing heb gekregen dat je heel flexibel moet zijn. Je kan een les tot in de puntjes voorbereiden, maar dat garandeert je niet dat de gasten hier zin in hebben. Zo zou je les een serieuze teleurstelling kunnen worden indien je hierop niet voorbereid bent. Op deze manier sluit ik ook perfect aan bij het tempo van de gasten en blijft het een vrijetijdsbesteding waar het accent niet enkel op resultaat ligt.

Bovendien zijn de spelletjes die ik voorbereid enkel in de grote lijnen vastgelegd omdat ik tijdens de les mijn eigen creativiteit nog wil gebruiken. Ik wil improviseren en inspelen op de reacties van de gasten. Op die manier voorkom ik een zekere kunstmatigheid en bekom ik meer spontaniteit.

Ik beschrijf de uitwerking van de verschillende onderdelen.

A. Zingen

Doelstelling:

- Luistervaardigheid: luisteren naar een lied.
- Nazingen op de juiste toonhoogte.
- Durven zingen.

Benodigdheden:

- Verschillende prentjes die een lied illustreren.

Verschillende onderdelen:

1. Welkom

Elke week zingen we ons welkomsliedje 'goede avond'. Zoals ik al schreef mag er telkens meegespeeld worden op een instrument, maar het accent ligt op het zingen. Pas als het lied goed wordt gezongen, komt er een instrument bij.

2. Raad een liedje

De gast trekt 1 prentje uit verschillende afbeeldingen. Aan de hand daarvan kiest hij een lied dat bij de prent hoort (de prenten zijn suggestief). We zingen het lied dan samen. Sommige liedjes heb ik op CD staan zodat we kunnen meezingen. We nemen er af en toe een instrument bij of ik speel op de piano of op mijn dwarsfluit. De nadruk ligt echter opnieuw op het zingen.

3. Zing een tekst

We lezen een tekstje (uit één van de boekjes) en proberen die dan te zingen in plaats van te lezen. Het boekje van Dick Bruna komt hiervoor zeker in aanmerking omdat de teksten rijmen. Er zit met andere woorden al een zekere melodie in.

4. Invallen

Ik zet een CD op of zing zelf een lied. De gast begint mee te zingen. Op een onverwachts moment zet ik de CD op stil of stop ik met zingen. Nadien zingt de gast alleen verder. Als het goed gaat, zou men gelijk met de CD moeten zingen wanneer ik het volume weer luider zet. Na een tijdje begin ik gewoon terug mee te zingen als we deze oefening zonder CD – speler

doen. Door dit spel is het mogelijk dat een gast een eventuele angst overwint om alleen te moeten zingen. Het zelfvertrouwen groeit.

B. Boekje

Doelstelling:

- Aandachtig zijn en zich concentreren.
- Luisteren.
- Op een rustige, interactieve manier iets bijbrengen over instrumenten, componisten, over muziek in het algemeen.
- Ik wil hen iets zinvol leren over een onderwerp dat ingewikkeld en daardoor onbereikbaar lijkt, maar het eigenlijk niet is. In de boekjes staan spelletjes die de materie wat dichterbij kunnen brengen. Je kan meer dan je denkt; ook jij kan een lied maken. Zo groeit het zelfvertrouwen en het gevoel voor eigenwaarde.

Benodigdheden:

- De drie boekjes van Bach, Beethoven en Mozart.
- Het boekje van Dick Bruna.

1. “Wij hebben een orkest” van Dick Bruna.

Dit boek is eerder geschikt voor Toon (zoals ik hem inschat; dit is natuurlijk subjectief), maar als hij in het ander boekje wil lezen is dat geen enkel probleem. Het is de bedoeling dat we samen lezen. De gast mag voorlezen. Dat is vrijblijvend. Bij elke pagina zullen we een praatje maken en even langer blijven stilstaan bij wat we zojuist hebben gelezen.

2. “Bach”, “Beethoven” en “Mozart”.

Deze boekjes lijken mij eerder geschikt voor Nico. Maar als Nico liever eens in het boekje van Dick Bruna leest is dat geen enkel probleem. Opnieuw zullen we er samen in lezen, maar nu luisteren we ook naar de CD die er bij zit. In de boekjes zelf staan spelletjes die een link vormen met de tekst.

Het is dus de bedoeling dat ik mijn eigen creativiteit gebruik wanneer we samen lezen. Daarnaast wil ik ook luisteren naar wat de gasten eventueel al weten over dit onderwerp. Daar wil ik dan verder op inspelen.

C. Begrippen

Doelstellingen:

- Meer te weten komen over de termen in de muziekwereld.
- Deze begrippen staan voor een bepaalde manier van muziek spelen. Ik wil hen bijbrengen dat deze manier van muziek spelen meer kan betekenen dan louter de muziek zelf (esthetische functie). De muziek kan voor een bepaald gevoel staan (expressieve functie) of een verhaal vertellen (informatief).
- Gehoortraining; hoge en lage tonen leren herkennen.
- Luistervaardigheid.
- Motoriek.
- Reactievaardigheid.
- Leiden en volgen.

Benodigdheden:

- Kaartjes met pijl en gelijkheidsteken.
- Handschoen met Kees de egel en handschoen met Fien de vogel.
- Partituur.
- Pen en papier.

Inhoud:

1. Hoog >< laag:

Allereerst zal ik een vergelijking maken met Kees de egel, die op de grond kruipt en met Fien de vogel, die hoog in de lucht vliegt. Kees zit aan mijn linkerhand en speelt op de lage toetsen van de piano, Fien zit op mijn rechterhand en speelt op de hoge toetsen. Naarmate de gasten beter het onderscheid leren tussen de extreme tonen, zal ik Fien en Kees bij elkaar op bezoek laten komen. Ze spelen dan op het middenregister van de piano. Geleidelijk aan evolueren we dan van een extreem onderscheid naar een onderscheid dat steeds dichterbij elkaar komt te liggen.

Aan de hand van een spel leren we goed het onderscheid te maken. De gast krijgt een kaartje met een pijl en later (als we het wat moeilijker maken) één met een gelijkheidsteken. Ik zal tonen spelen en telkens moet de gast laten zien of een bepaalde toon hoger of lager is dan de vorige. Hij houdt zijn pijl naar boven of beneden gericht. Ik kan dit steeds moeilijker en moeilijker maken. Soms zal ik eens dezelfde toon spelen, dan toont de gast het gelijkheidsteken. Na een tijdje speel ik de leerling. Soms zal ik dan bewust eens fout antwoorden om te zien of de gast er zelf bewust mee omgaat.

Later leg ik de vergelijking met een ladder. Hoe hoger op de ladder hoe hoger de noten. Zo gaat dat ook met een toonladder, waar de noten op worden weergegeven. Ik zal uitleggen dat dit een muziekschrift is aan de hand waarvan de muzikant weet hoe hoog of laag de noot is die hij moet spelen. Hij leest dit op een partituur, een papier waar verschillende toonladders ontstaan en zo een lied weergeeft.

We spelen nog een spel. De gast zit op een stoel. Op de piano speel ik een noot. Is die laag dan moet de gast hurken, bij een hoge noot moet de gast zich heel groot maken. Ik leg hen uit dat noten kunnen stijgen en dalen. Ik speel op de piano een loopje van laag naar hoog (stijgen) en van hoog naar laag (dalen). We zetten ons spel verder. Nu moeten ze goed luisteren naar wat ik speel. Speel ik een stijgend loopje dan moet de gast rechtstaan en zich heel groot maken, speel ik een dalend loopje dan moet hij vanuit zitpositie hurken. We kunnen opnieuw de rollen omkeren.

2. Luid >< stil:

Ik maak de vergelijking met een muis (stil) en een leeuw (luid).

We spelen een spel waar de gast stiller of luider moet spelen op een instrument dan het volume van de CD. Een variatie is dat ze kunnen klappen, zingen of stampen luider of stiller dan de muziek. Ik zal vervolgens de CD geleidelijk aan luider of stiller zetten. Bedoeling is dat zij dit volume volgen en net iets luider of net iets stiller spelen.

Vervolgens introduceer ik de bewegingen die een dirigent hierbij maakt. Spelen we stil dan maakt een dirigent kleine bewegingen, spelen we luid dan maakt hij er grote. Aansluitend oefenen we dit eens in. Eerst ben ik dirigent en vervolgens mag de gast dirigeren. We beginnen met extreem verschillende bewegingen en maken vervolgens overgangen van klein naar groot.

Ik leer hen de begrippen crescendo en decrescendo.

- Crescendo staat voor geleidelijk luider beginnen spelen.
- Decrescendo staat voor geleidelijk stiller beginnen spelen.

Dit zijn moeilijke begrippen daarom maak ik ze nog wat concreter door ze te vergelijken met een mond die open gaat en een mond die dicht gaat . We oefenen dit even in. Op een papier schrijf ik een oefening. De gast volgt mijn vinger. (zie gebundelde versie)

Vb:

2/4 _____

Eens ze dit onder de knie hebben, leer ik hen de muzikale term voor luid en stil.

- Luid = forte = f (muziekschrift)
- Stil = piano = p (muziekschrift)

Ook dit oefenen we samen in aan de hand van een liedje of prenten van dieren. Staat er een f onder dan maken ze dit geluid heel luid, staat er een p onder dan imiteren ze het dier heel stil.

3. Noten

Er zijn verschillende noten. Hun verschil zit hem in twee aspecten, namelijk ze duren niet even lang en ze verschillen in toonhoogte.

We beginnen met het verschil in duur. Ik tracht hen dit uit te leggen op een simpele manier.

- Hele noot =
- Halve noot =
- Kwartnoot =
- Een achtste noot = - Twee achtste noten =
- Een zestiende noot = - Twee zestiende noten =

= = = =
=
=
=
=
=

Vier tellen: _____

Twee tellen: _____

Eén tel: _____

Een halve tel: _____

Een kwart tel: _____

D. Piano

Doelstelling:

- Piano spelen.
- Fijne motoriek.
- Onderscheiden van kleuren.
- Concentratie.
- Aflezen van een partituur.

Benodigdheden:

- Piano.
- Werkboek “muziek maken met kleur” en kleurkaarten.

Inhoud:

1. Muziek maken met kleur

Voor dit onderdeel baseer ik mij volledig op het werkboek “muziek maken met kleur” ten eerste omdat hierin stap voor stap staat uitgelegd hoe je piano kan leren spelen aan de hand van kleurennoten. Een tweede reden is dat dit het enige handboek is in België en Nederland aan de hand waarvan personen met een verstandelijke beperking piano kunnen leren.

Ik leg hen eerst de methode uit. In totaal zijn er vijf kleurenkaarten (bijlage 11) met telkens de kleuren voor de zeven muzieknoten. (Geel = do, blauw = re, bruin = mi, groen = fa, rood = sol, wit = la, zwart = si) Die kaarten kan je op de toetsen van de piano leggen. Er is één kaart met enkel de kleuren. Er is een kaart met boven de kleuren telkens een rode stip, een kaart met een zwarte stip. Dan zijn er nog twee kaarten; één met twee zwarte stippen boven de kleuren en één met twee rode stippen boven de noten. Dit is heel logisch als je bedenkt dat er op een piano vijf registers zijn van laag naar hoog. We beginnen met één kleurenkaart en met simpele oefeningen met één hand en een beperkt aantal noten. Eens dit vlotter gaat, leren we een liedje spelen. Geleidelijk aan bouwen we de moeilijkheidsgraad op. We kunnen meer kleurenkaarten gebruiken en misschien al eens met twee handen spelen.

E. Ritme

Doelstelling:

- Luistervaardigheid.
- Motoriek.
- Geheugentraining.
- Concentratie.
- Onderscheid aanleren tussen verschillende ritmes.

Benodigdheden:

- Slaginstrumenten waar gemakkelijk een ritme op valt te spelen.
- Kaartjes met verschillende noten op.

Inhoud:

1. Ritme naspelen

Ik begin met het voorspelen van zeer eenvoudige ritmes. De gast speelt na. Als dit lukt maak ik mijn oefeningen moeilijker. We kunnen de rollen eens omkeren.

2. Woordritmen

Wanneer je woorden of zinnen uitspreekt, merk je dat de klanken ook een bepaalde duur hebben. Dit stemt overeen met de waarde van verschillende noten. Het maakt het voor de gast gemakkelijker om een ritme te spelen wanneer hij een woord kan zeggen zonder te moeten weten om welke noot met welke waarde het nu juist gaat. (zie gebundelde versie)

Vb1:

2/4

maan – dag	dins – dag	woens – dag	don – der - dag
vrij – dag	za – ter – dag	zon – dag	

Vb2:

2/4

ja – nu – a – ri	fe – bru – a – ri	maart	a - pril
mei	ju – ni	ju – li	au – gus – tus – en

sep – tem – ber	ok – to – ber	no – vem – ber	de – cem – ber
Vb3 :			
2/4			
één,	twee,	pot – je thee,	drie, vier, glaas – je bier,
vijf,	zes,	kurk op de fles,	ze – ven, acht, sol - daat op wacht
Vb4:			
4/4			
Hoor	je	wel	mijn klok – ken klin – ken,
hoor	je	wel	mijn klok – ken spel?
Ja,	ik	hoor	jou klok – ken klin – ken,
ja,	ik	hoor	jouw klok – ken wel!
En	wat	vind	je van dit wijs - je,
ho – ren	jul – lie	wel	hoe goed dat gaat?
Bing		Bang	bim bam bom
jam - mer	nu	is	on – ze tijd weer om

3. Ritmes leren benoemen

Ik maak kaartjes van een hele, halve, vierde, achtste en een zestiende noot. De gasten trachten die dan te spelen op de piano. Er is geen toonhoogte opgegeven enkel de nootwaarde is aangegeven. Ze kiezen dus op welke noot ze spelen. Later maak ik combinaties van verschillende noten. Vb: twee vierde noten, twee achtste, twee achtste en een vierde, vier zestiende. Ik maak dit zo moeilijk als ik zelf wil en pas mij hierbij aan het niveau van de gasten aan. Ik laat hen ook zelf combinaties maken. De oefening kan ook op andere instrumenten.

F. Keuze

Doelstelling:

- Een vrij moment inschakelen.
- Een gevoel meegeven van zelfbepaling en zelfbeschikking.
- Op een positieve, plezante manier afsluiten.
- Keuzevrijheid.

Benodigdheden:

- Alles is aanwezig.

Inhoud:

1. Laten kiezen uit één van de vijf voorgaande aspecten.

2. Muzikaal verhaal

Ik vertel een verhaal waarin verschillende woorden worden weergegeven door een geluid. Telkens de gast het woord hoort, moet hij het overeenkomstige geluid maken. Ik maak dit opnieuw zo moeilijk als ik zelf wil. Er komt voor een stuk geheugentraining aan bod als je met verschillende geluiden werkt. De eerste keer zal ik met 1 geluid beginnen.

Vb: olifant = handtrom, vogel = triangel, regen = shaker.

Ik schets hier het verhaal in grote lijnen, maar in werkelijkheid zal ik telkens enkele details veranderen. Het is een verhaal van Annie M.G. Schmidt.

Een vogel zit hoog in een boom te broeden op een ei. Op een dag is ze dit echt beu. Ze vraagt aan een toevallige voorbijganger, de olifant om even op het ei te broeden. De olifant is akkoord en klimt in de boom. Daar gaat de vogel, blij dat ze even haar vleugels kan spreiden. De vogel blijft echter heel lang weg. Wanneer het ei is uitgebroed, is er geen gewone vogel, maar een olifantvogeltje. Dit is een vogel met een slurf en grote oren.

3. Geluidenmemory

Opnieuw komt hier een stuk geheugentraining bij kijken. Je kan dit ook zo moeilijk maken als je zelf wil. Het komt er op neer dat ik achtereenvolgens verschillende instrumenten laat klinken die de gast moet onthouden en naspelen.

4. CD

De gasten brengen een CD naar keuze mee. Ze kunnen er nog enkele minuten gewoon naar luisteren. Ze mogen dansen, meezingen, gewoon doen wat ze willen.

5. Muzikaal parcours

Je legt achtereenvolgens verschillende instrumenten in de zaal. Het is de bedoeling dat de gast deze achter elkaar bespeelt. Hij moet dit foutloos doen en zo snel mogelijk.

Als de gasten zelf nog enkele ideeën hebben zal ik er zeker voor open staan.

Dit zijn de zaken die ik op voorhand heb uitgewerkt. Het is dus de bedoeling om op een gemakkelijk niveau te beginnen. Door de muziekactiviteit die ik heb gegeven, had ik redelijk goed zicht op wat ze kunnen en wat nog niet. Ik heb tijdens de voorbereiding van de onderdelen hiermee rekening gehouden. In deze voorbereiding zitten ook al heel wat moeilijkere zaken. Je kan namelijk op voorhand niet voorspellen hoe de gasten zullen evolueren. Ik wou er rekening mee houden dat de gasten sommige dingen heel snel aanleren. Is hun tempo van aanleren trager, dan is dit geen enkel probleem. Door deze manier van voorbereiden, pas ik mij gemakkelijk aan.

4.2 Eigenlijke uitvoering

De voorbereiding die ik maakte gaat mee tijdens elke les. Een dagboekverslag van een les met Toon en met Nico vind je terug in bijlage. In dit onderdeel schreef ik voorbeelden neer die mijn doelstellingen staven.

4.2.1 Integratie en inclusie

Ik som enkele voorbeelden op die volgens mij aantonen in welke mate er integratie of inclusie is bereikt.

- Vb1:

In de inkomhal van het cultureel centrum hangt dagelijks een schema uit met welke activiteit er in welk lokaal doorgaat. Op maandag en woensdag werd er dus telkens ook onze activiteit op vermeld. Zie bijlage 12.

Hieruit kan je afleiden dat men inclusief te werk gaat. Zonder onderscheid wordt er beknopt weergegeven waar het om gaat; “instrumentenleer Platteau L, lokaal 3, 19u – 20u”.

Het had anders kunnen zijn wanneer er expliciet werd vermeld dat het om instrumentleer ging voor jongeren met een verstandelijke beperking. Op deze manier zou er dan onderscheid gemaakt worden en zou het niet meer zo zijn dat beide partijen moeite doen om één geheel, één samenleving te bekomen waarin verschillen te appreciëren zijn.

- Vb2:

Tijdens de tweede les deed ik met Nico een oefening waarbij hij een minuutje stil moest zijn en moest luisteren naar de omgevingsgeluiden om die daarna te kunnen benoemen. Na die minuut sprak Nico onder andere over een piano waarop werd gespeeld. Ik kon van dit moment gebruik maken om hem uit te leggen dat hier in De Plotter ook nog andere jongeren muzikles volgden aan de muziekkacademie. Wij maken er dan niet echt deel van uit, maar sluiten er wel bij aan omdat we gebruik mogen maken van de lokalen en de piano en omdat we onze instrumenten ter bewaring op het secretariaat mogen laten staan.

Persoonlijk vind ik dat dit aantoont dat we deel uitmaken van een geheel. Ik probeerde hem dit gevoel van ‘geïntegreerdheid’ door te geven. Nico begreep dat hij deel uitmaakte van een geheel waar iedereen muzikles volgt.

- Vb3:

Ook voor Toon is er een stap in die richting gezet. Hij is, zoals ik bij zijn voorstelling al schreef, nog maar sinds augustus 2002 in Meuleveld. Sint – Katharina – Lombeek is dus een vreemd dorp voor hem. Meuleveld ligt helemaal aan de buitenkant van een wijk, maar toch is het slechts 15 minuutjes stappen van het centrum. Wekelijks stapten we te voet naar het centrum. Soms werden we gebracht met de auto, maar dan kwamen we te voet terug. Op die manier leerde Toon de weg goed kennen en raakte hij geïntegreerd als ‘vreemde in Lombeek’ maar ook als ‘persoon met een beperking in een dorp waar voor velen normaal zijn toch nog de norm is’.

Verder zijn er nog heel wat andere voorbeelden van integratie en inclusie. Veel van die voorbeelden zouden hier slechts een herhaling zijn van wat ik schreef in beginsituatie, doelstellingen en strategiebepaling. Toch wil ik er nog enkele expliciet benoemen.

- Vb4:

Het feit dat Marleen Platteau (directrice van het cultureel centrum) en Gerda Delo (verantwoordelijke muziekschool) zoveel moeite doen zonder onderscheid te maken. Het feit dat ze middelen ter beschikking stellen enkel om iedereen kansen te geven, toont toch aan de ze ook achter de visie van integratie staan.

- Vb5:

Door een hobbyclub aan te bieden onder de vorm van muzieklessen werden er kansen geboden tot deelname aan de samenleving omdat de uitoefening van die hobbyclub doorgaat in de dorpskern, het cultureel centrum waar het echt bruist van activiteiten.

4.2.2 Functies van muziek

- Informatieve functie:

Tijdens de muzieklessen kwam de informatieve functie zeker aan bod en dit op verschillende manieren.

- Tijdens het spelen op de piano maakte Nico goede vorderingen. Waar hij tijdens de eerste lessen een bepaald liedje stroef speelde, deed hij dit na een paar lessen steeds beter omdat zijn vingers geoefend raakten. We zaten samen aan de piano en tijdens het spelen, gaf ik hem dan telkens tips en aanwijzingen zodat hij steeds sneller en soepeler kon spelen. Ik kon deze informatie duidelijk maken door telkens voor te doen wat ik bedoelde en eveneens eens te spelen hoe het niet moest. De begrip snel en soepel zijn te abstract en te subjectief voor hem. Door het voor te spelen, trachtte ik hem de juiste informatie door te geven.

- Tijdens het lezen in het boek over Mozart hadden Nico en ik het eens over orgelmuziek in de kerk. Ik vroeg hem welk gevoel dit bij hem naar boven bracht. Hij kon zelf twee voorbeelden aangeven. Het maakte hem soms droevig wanneer het een begrafenis was. Soms maakt de orgelmuziek hem blij. Dit zou kunnen tijdens een huwelijk, vertelde hij. Ik kon uit dit moment concluderen dat muziek ook bij hem bepaalde informatie kan overbrengen.

- Expressieve functie:

Deze functie testte ik even tijdens een keuzemoment in een les met Toon. Ik vroeg hem om een instrument te kiezen dat bij het gevoel kwaad paste. Hij koos voor de cimbaal en begon er met een drumstok hard op te slaan. We deden hetzelfde voor het gevoel blij. Hierbij nam hij de bellenkrans en speelde hij vervolgens ook op de piano. Toon heeft het zelf moeilijk met het verwoorden van allerhande zaken, ook met het verwoorden van gevoelens. Dit komt ongetwijfeld deels door zijn autisme. Toch merk je op deze manier dat hij veel begrijpt en zich aan de hand van de instrumenten kan uitdrukken. Eigenlijk vroeg ik enkel om een instrument te nemen dat bij die bepaalde gevoelens paste. Toon begon er direct op te spelen om uit te drukken wat dit gevoel eigenlijk was.

- Directieve functie:

Deze functie kwam niet aan bod.

- Esthetische functie:

Zowel bij Toon als bij Nico sprak vooral het onderdeel piano erg aan. Ze toonden zich erg enthousiast wanneer het moment daar was om op de piano te oefenen. Zo haastten ze zich telkens om een stoel te nemen zodat ze aan de piano konden plaats nemen.

Tijdens dit onderdeel werkten we hoofdzakelijk aan het aanleren van liedjes. Het was onze enige bedoeling om het liedje zo goed en zo mooi mogelijk te spelen. De vorm van het liedje stond centraal.

- Fatische functie:

Hiermee werd bedoeld ‘musiceren of muziek beluisteren omwille van het onderhouden van sociale contacten.’ Ik kan niet stellen dat deze functie in zijn zuivere vorm aan bod kwam. De muzikles werd individueel gevolgd. In die zin was het dus weinig sociaal. Maar het feit dat je je telkens moest begeven naar het cultureel centrum, naar het centrum van het dorp om te musiceren, herinnerde de gasten er wel aan dat ze deel uitmaken van een samenleving, een sociaal leven waar verschillende mensen deelnemen aan activiteiten. Dit was dan vooral het geval met Nico omdat hij zich al op een zelfstandigere manier kan begeven in het verkeer en kan omgaan met sociale contacten.

4.2.3 Effecten van muziek

- Invloed op de motoriek:

Het is vooral tijdens het bespelen van de piano dat ik een invloed merkte op de fijne motoriek.

- De gasten leerden steeds beter afzonderlijk de toetsen in te duwen. Vooral voor Toon was het soms moeilijk om één vinger in te duwen en de andere op te heffen.

- Voor we piano begonnen te spelen, deden we elke keer vingergymnastiek. Hoe vaker en regelmatig je dit doet, des te soepeler je vingers worden.

Ook op de grove motoriek merkte ik een invloed.

- Tijdens het onderdeel ritme deden we verschillende oefeningen. Soms oefenden we om met vaste regelmaat instrumenten te bespelen. Vooral voor Toon was het niet evident om altijd op het instrument te slaan en er niet naast. Het gaat er dan om om met je hele arm en hand een bepaald ritme aan te voelen en dit ook kunnen uitvoeren.

- Het leren vasthouden van instrumenten op de juiste manier betekent ook een oefening voor de grove motoriek.

- Invloed op het waarnemingsvermogen:

- Gehoor: Zowel met Toon als met Nico deden we oefeningen om het verschil te leren tussen hoge tonen en lage tonen. Dit vergt een inspanning van het gehoor. Het is niet zo simpel om op basis van enkel luisteren te zeggen welke noot de hoogste of de laagste is. Na enkele weken oefenen werden de verschillen tussen twee noten steeds kleiner en zowel Nico als Toon slaagden er in telkens het goede antwoord te geven. Hun gehoorwaarneming werd getraind en daardoor steeds accurater.

- Zicht: Het vraagt heel wat oefening vooraleer je goed kan aflezen van een partituur. Lezen wat daar op staat en dit vervolgens ook spelen op de piano is niet simpel. Door de oefening gaan je ogen steeds gericht op zoek naar bepaalde kenmerken. Vb: welke kleur heeft de noot en hoe lang duurt ze. Je leert sneller de link te leggen tussen wat je ziet en wat je moet doen. Het wordt een automatisme.

- Invloed op de cognitie:

- Na een tijdje merkte ik dat Nico bij het bespelen van de piano telkens een regel van een lied uit het hoofd leerde om dan die regel te spelen. Zo hoefde hij niet naar zijn blad te kijken en kon hij zich enkel concentreren op zijn vingers en de piano. Zo had hij na een tijdje het lied van buiten geleerd en speelde hij het vervolgens ook goed met slechts op enkele momenten naar de partituur te kijken, als het ware als een geheugensteuntje.

- Vooral bij Toon speelde het onderdeel 'boekje' in op de cognitie. Hij las wekelijks in het boek 'wij hebben een orkest' van Dick Bruna. Daarin leerde hij de verschillen tussen instrumenten uit zijn hoofd. Piano, trompet, gitaar en fluit kende hij al. Samen leerden we ook nog hoe een harp er uit ziet en wat het verschil is tussen een blokfluit en een dwarsfluit. Ook leerden we het verschil tussen een viool, cello en een contrabas. Omdat ik zowel uit de boeken van Peter Vermeulen en uit de lessen over autisme spectrumstoornissen op de hogeschool heb meegepikt dat personen met autisme zich vooral vastpinnen op één detail om een onderscheid te maken tussen iets of iemand, dacht ik dat het zinvol zou zijn om dit detail samen met Toon te benoemen. Door dit te blijven herhalen, kende hij na een tijd het verschil tussen een viool, een cello en een contrabas. De viool wordt aan de kin gehouden, de cello staat op een voetje en bij het bespelen van de contrabas staat het kindje recht. Na een paar weken kon Toon de verschillen uit zichzelf benoemen. Enkele weken later had hij ook de benamingen van de verschillende instrumenten gememoriseerd.

- Invloed op het sociaal leven en op communicatief gebied:

De sociale functie komt voor Nico en Toon enkel naar voor in die zin dat het CC De Ploter bruist van sociale activiteiten. Nico en Toon konden hier nu deel van uitmaken.

Ik vind persoonlijk dat er geen invloed was op de sociale communicatie, dus naar anderen toe. Wel vind ik dat hun woordenschat enorm is uitgebreid en een stuk rijker is geworden, waardoor ze in staat zijn om vlotter over muziek te praten. Zo gingen we met de leefgroep eens naar het instrumentenmuseum als activiteit op woensdagnamiddag. Nico kwam toen vertellen dat hij het fijn vond om te zien hoe een piano gebouwd was en hoe het kwam dat als je op een toets drukte er een klank volgde. De termen ‘toets en klank zijn twee woorden die we in de sessies ook gebruikten.

- Invloed op gevoelens en emoties:

Dit kwam niet echt aan bod, tenzij we een bepaald gevoel aan een bepaald instrument koppelden.

- Invloed op de motivatie:

Ik merkte na enkele weken dat zowel Nico als Toon het onderdeel “zingen” het minst aangenaam vonden. Dit bleef niet enkel bij een bevinding want ze gaven dit zelf aan. Toch zongen we elke week een liedje. Vooral Nico gaf aan dat hij dit toch nog een beetje fijn vond omdat hij mee kon zingen met een CD. Ik kan hieruit dan concluderen dat dit hem alsnog motiveerde. Door de muziek op de CD zat er meer tempo en ritme in het lied.

- Muziek kan werken als signaal:

Bij het begin van elke les zongen we telkens het liedje ‘goede avond’. Hiermee wisten de gasten dat de les was begonnen. Het lied was een startsein, een duidelijk teken.

4.2.4 Onderscheid tussen muzikale activiteiten, orthopedagogische muziekbeoefening, muziektherapie en muziekonderwijs

- Muzikale activiteit:

Verschillende voorbeelden geven aan dat het om een muzikale activiteit gaat. Het feit alleen al dat de gasten er wekelijks naartoe gaan, ter ontspanning en ook het feit dat ze er telkens met plezier naartoe komen, toont aan dat het om een activiteit gaat.

Muzikaal is het zeker. De verschillende oefeningen die we deden, waren steeds in spelvorm of werden steeds op een manier aangebracht die plezier verschaft.

- Orthopedagogische muziekbeoefening:

Het is nooit mijn bedoeling geweest om op voorhand doelstellingen vast te leggen die dan door de muzieklessen leiden tot een verbetering van de algehele ontwikkeling of deelgebieden ervan. Als je achteraf nadenkt over de muzieklessen komen er toch wel specifieke zaken naar voor die inspeelden op ‘problemen of beperkingen’ van de gasten zoals je die ervaart in de leefgroep en waar ouders van zeggen dat het toch wel een probleem vormt.

- Toon heeft spraakproblemen die voort komen uit een vergroeid verhemelte waardoor hij niet enkel moeilijk te verstaan is, maar waardoor hij ook minder gemotiveerd is om iets te zeggen. Na een aantal muzieklessen voelde ik aan dat wij onrechtstreeks op dat probleem inspeelden. Vooral tijdens het onderdeel zingen, is hij meer gemotiveerd. Hij tracht dan elk woord uit te spreken, terwijl wanneer hij gewoon praat hij enkel gebruik maakt van twee – en drie – woordzinnen. Vb: ‘Ik ga morgen naar huis’ is bij Toon ‘morgen huis’. Wanneer we een lied zongen, zong hij telkens alle woorden. Vb: Het lied ‘In een klein stationnetje’ bleef volledig. Na een tijd speelde ik tijdens dit onderdeel bewuster in op zijn articulatie. Van zijn klasjuffrouw hadden we de tip gekregen dat Toon goed zijn best moest doen om de laatste

letter van een woord goed uit te spreken. Je begrijpt hem dan beter. Ook wanneer we zongen, vroeg ik hem dit af en toe. Ik deed dit natuurlijk niet voortdurend omdat het hoofddoel toch plezier en ontspanning bleef.

- Voor Nico vormt coördinatie wel wat problemen. Oefeningen op ritme waren er na een tijd niet enkel meer om een bepaald ritme te oefenen, maar ook om op dit probleem wat in te spelen. Het is vooral de coördinatie van de twee handen die moeilijker loopt. Daarom deden we af en toe ritme – oefeningen op de cimbaal waarbij hij afwisselend met het rechter – en linkerhand moet slaan.

- Tijdens de lessen deed ik soms oefeningen waarbij we werkten aan sociale vaardigheden. Zo liet ik Nico eens een liedje uitvinden voor mij en ik deed dit voor hem. We beloonden elkaar met een luid applaus. Onrechtstreeks werk je zo aan het vermogen om iets te geven en iets te nemen, complimentjes geven en ontvangen. Dit is niet simpel als je even in je achterhoofd houdt dat deze gasten met elf samenleven en vooral ruzie maken en conflicten uitlokken. Het is met andere woorden een groep waar het vooral de opvoeders zijn die zoveel mogelijk gedragingen positief benoemen.

- Muziektherapie:

Ik ben met deze lessen niet gericht op het opheffen van psychische moeilijkheden, conflicten, stoornissen en trauma's. Toch heb ik gemerkt dat de gasten in zekere zin toch bepaalde conflicten meebrengen naar de lessen. Je bent dan wel niet specifiek hierop gericht maar als je een dergelijk iets aanvoelt, ben je toch geneigd om er bewuster mee om te gaan.

- Toon wordt door de andere gasten in onze leefgroep als een zwakke figuur gezien. Het feit dat hij kleiner is dan de anderen en dat hij moeilijk spreekt zorgen er ongetwijfeld voor dat hij telkens opnieuw wordt geplaagd. Toon verzet zich hier tegen, maar het blijft toch voort duren. Die pesterijen tekenen echt zijn persoonlijkheid. Het heeft ongetwijfeld invloed op zijn zelfbeeld. Op lange termijn werkt het misschien traumatiserend en zou het ervoor kunnen zorgen dat hij niet meer graag naar de leefgroep komt. In de leefgroep trachten we hier bewust mee om te gaan door de sfeer positief te houden en er tussen te komen wanneer er gepest wordt. Door de muzieklessen krijgt Toon veel positieve bekrachtiging en speel ik in op zijn zelfbeeld. Onrechtstreeks speel ik dus in op het traumatiserende effect van de pesterijen. In tegenstelling tot een muziektherapeut die bewust inspeelt op trauma's, besefte ik meestal achteraf dat ik toch een gewenste invloed uitoefende. Ik kon aanvoelen dat de grens tussen de verschillende disciplines heel nauw is.

- Muziekonderwijs:

Terwijl het ook helemaal niet mijn bedoeling is om 'echt les' te geven, ervaar je toch dat je soms overkomt als een echte juf. Dit was vooral zo tijdens het onderdeel piano en ritme omdat je dan ook echt iets aanleert. Ik gaf hen tips die er voor moesten zorgen dat ze sneller en beter bepaalde dingen aanleerden. Ik probeerde toch telkens het evenwicht met plezier maken te bewaken.

Hoofdstuk 5: evaluatie, wat heb ik bereikt?

Een vijffasenplan heeft verschillende voordelen. Eén daarvan is dat je een goed zicht krijgt op de opbouw en het verloop van je project.

In dit hoofdstuk zal ik dan ook achtereenvolgens mijn doelstellingen, mijn strategiebepaling en mijn uitvoering evalueren.

Een ander voordeel is dat je heel doordacht en daardoor ook kritisch te werk gaat. Was dit werkelijk het geval en heeft dit resultaat gehad in de uitvoering van mijn eindwerk?

We grijpen even terug naar hoofdstuk 2 waar de beschrijving van mijn doelstellingen start. Ik volg dezelfde volgorde.

5.1 Evaluatie van mijn doelstellingen

5.1.1 Participatie, integratie en inclusie

Wat betreft participatie kan ik stellen dat er zeker sprake was van fysieke participatie en functionele participatie. Wat betreft sociale participatie is mijn uitleg dubbel aangezien ik eerder beschreef dat het hier gaat om kansen geven tot het aangaan van relaties. Die kansen heb ik hen dan ook gegeven door hen naar de muziekklass in het cultureel centrum te laten gaan. Het daadwerkelijk tot relaties komen, was niet echt mogelijk door de beperkte termijn van de uitvoering van de lessen (slechts acht weken). Doordat de lessen individueel gegeven worden (niet enkel voor Toon en Nicolas maar voor iedereen in de muziekschool), werden die kansen wat ingeperkt.

Wat betref integratie en inclusie vind ik persoonlijk dat er een stap in de goede richting is gezet. Ik stelde reeds dat integratie en inclusie lange processen zijn. Je kan je zelfs afvragen of volledige integratie en inclusie wel ooit bereikt worden. Dit geldt dan niet enkel voor personen met een beperking maar voor iedereen. Het is namelijk een subjectief gegeven. Ik kan stellen dat ik een stap in de goede richting heb gezet omdat ik vind dat er een proces van integratie/inclusie is opgestart. Ik ben ervan overtuigd dat wanneer dit project definitief kan blijven doorgaan er nog veel meer valt uit te halen dan wat ik nu heb bereikt.

Wat heb ik dan nu bereikt?

- **Materiële integratie:** Nico kwam te voet of met de fiets naar de Plotter, Toon werd afgezet met de auto en we gingen te voet terug. Voor beiden betekent dit dat ze reeds goed hun weg kennen naar De Plotter. Nico kon alleen komen. We lieten hem niet alleen terug gaan omdat het dan toch al wat later op de avond is. We wilden geen risico's nemen.
- **Functionele integratie:** Nico en Toon leerden de faciliteiten van de muziekschool kennen.
- **Sociale integratie:** Nico en Toon werden gerespecteerd zoals alle anderen die muzikles komen volgen in De Plotter. Zo hangt er aan de receptie van De Plotter een bord uit waarop een opsomming staat van alle activiteiten die doorgaan (zie bijlage 11). Hieruit blijkt dat Nico en Toon jongeren zijn die net als alle andere muzikanten les komen volgen, zonder onderscheid.

Wat valt er nog uit te halen?

- **Persoonlijke integratie:** wanneer dit project gedurende een langere periode kan doorgaan, zullen zij meer kansen krijgen om betekenisvolle relaties aan te gaan, niet enkel met 'normaal begaafde jongeren', maar ook eventueel met andere personen met een beperking.

- Maatschappelijke integratie als overkoepelende term voor de vorige vier vormen van integratie kan pas bereikt worden na een bepaalde periode. Het is echter onmogelijk om hierop een tijdsbepaling te plakken.

Als laatste in deze paragraaf wil ik toch nog een persoonlijke mening kwijt over integratie en inclusie. Bij het begin van dit eindwerk vond ik het fantastisch om een doelstelling te kunnen formuleren die aansloot bij de visie van de voorziening en eveneens ook inspeelde op wat wij op school allemaal hadden geleerd. Het integreren van personen met een beperking wordt op school altijd afgebeeld als een heel belangrijk, maar moeilijk te realiseren iets. Ik wilde met mijn eindwerk hier bewust bij aansluiten om zo echt iets te kunnen betekenen voor de jongeren van mijn stageplaats.

Tijdens het uitvoeren van het eindwerk, maar ook tijdens de stage kwam er langzaam maar zeker een andere bewustwording. Nog steeds vind ik integratie en inclusie een mooi na te streven doel, maar er komt ook nog iets anders bij kijken. De mening van de personen met een beperking, hun visie. Ik heb altijd getracht om Toon en Nico te laten voelen dat ze deel uitmaakten van een groter geheel, dat ze participeerden in een centrum waar vele jongeren samen komen. Bij het einde van dit eindwerk realiseer ik mij dat dit eigenlijk het laatste is waar zij mee bezig zijn. Zij kwamen enkel om muziek te spelen. Het zou misschien enkel na een tijdje zijn dat zij zelf beseffen dat ze deel uitmaken van iets.

Wat ik hier probeer duidelijk te maken is, ondanks dat de visie van integratie en inclusie heel mooi is, dat het niet het belangrijkste is hoe we die doelstelling zullen realiseren maar wel of dat het realiseren van die doelstelling noodzakelijk is. Wie legt dit op? Willen de gasten het zelf wel? Zal het hen uiteindelijk niet nog meer confronteren met hun beperking en met de verschillen? Zal het hen uiteindelijk niet demotiveren en hun zelfbeeld verlagen?

Ik ben niet van mening veranderd. Mijn mening is enkel wat genuanceerder geworden. Ik sta nog steeds achter integratie en inclusie. Nog steeds vind ik het goed dat ik de muzikles kon geven in het CC De Plotter. Ik wil enkel zeggen dat dit geen prioritaire doelstelling hoeft te zijn. Ze kan voortvloeien uit andere doelstellingen en bestaan naast andere doelstellingen. In die zin is mijn mening dan wel veranderd, want bij het begin van dit eindwerk vond ik dit eigenlijk het allerbelangrijkste.

Het belangrijkste nu is volgens mij dat deze jongeren een ondersteuning verdienen op een manier die de jongeren werkelijke kansen biedt. Kansen waarvan zij zelf kunnen aangeven dat zij ze willen realiseren en waarvan zij denken dat ze mooi en goed zijn.

5.1.2 Zinvolle vrijetijdsbesteding

Zonder schroom durf ik zeggen dat dit een doelstelling is die ik heb bereikt.

Ik kon dit afleiden aan het enthousiasme waarmee Nico en Toon telkens naar de les kwamen. Zo gaf bijvoorbeeld Nico verschillende keren aan dat hij het echt plezant vond en het ook nuttig vond om iets bij te leren over muziek.

Hierdoor speelde ik dan ook zeker in op het leefgroepsplan.

Je kan zeker ook spreken van “supported recreation”. Zonder enige ondersteuning is het voor hen niet haalbaar om deze lessen op deze manier te laten doorgaan.

5.1.3 Creatief musiceren

Tijdens de lessen kwamen er ongetwijfeld veel aspecten van muziekbeleving aan bod (zang, begrippen, geschiedenis, piano, ritme, ...) aangepast aan hun niveau en interesse. Het ging dus zeker verder dan luisteren naar de radio of naar een CD, hoewel ik ook dit aan bod liet komen.

Ik ben ervan overtuigd dat Nico en Toon een heleboel vaardigheden, kennis en attitudes hebben vergaard gedurende deze acht weken. Zoals ik al schreef gaat het om een proces, een langdurig proces. Nico en Toon kunnen dus hun kennis, vaardigheden en attitudes nog enorm uitbreiden.

Een doelstelling was om verschillende functies en invloeden van muziek aan bod te laten komen. Bij de uitvoering waren hier een aantal voorbeelden van te lezen. Ik kan dan ook stellen dat dit goed naar voor kwam. Uiteindelijk zou ik dit nog uitgebreider kunnen staven met voorbeelden, maar de beknoptheid van dit werk laat dit niet toe.

Het was mijn doelstelling om bewust een muzikale activiteit aan te bieden. Tijdens de uitvoering kon je echter ook lezen dat orthopedagogische muziekbeoefening aan bod kwam en dat de grens met muziektherapie heel nauw is.

Het terrein van orthopedagogische muziekbeoefenaar en de muziektherapeut is theoretisch te onderscheiden, in praktijk is die scheidingslijn soms iets minder strikt. Mijn mening is dan ook dat het belangrijk is om te weten waar de grens is tussen muzikale activiteit, orthopedagogische muziekbeoefening en muziektherapie. Begeef je je nu tijdens één van je lessen wat op het terrein van de muziektherapeut dan vind ik dit eigenlijk zeker aan te moedigen. Je kan een persoon bij wijze van spreken toch niet verbieden om van binnen terug iets op te sluiten als er net iets persoonlijk naar buiten komt. Ik vind het goed dat je op dat moment weet hebt van een bepaald probleem. Als activiteitenbegeleider is het dan wel belangrijk om een grens te trekken en voor jezelf te stellen dat je hiermee niet kan verder werken. Het begeleiden en behandelen van wat hier aan bod kwam is dan de taak van een muziektherapeut of een andere therapeut.

Het multi/interdisciplinair samenwerken van opvoeder (die ook activiteitenbegeleider en orthopedagogisch muziekbeoefenaar kan zijn) en muziektherapeut is dan 'een must'. Dialogen tussen de verschillende disciplines brengen ongetwijfeld een zekere dynamiek teweeg door de verschillende visies.

5.2 Evaluatie van mijn strategiebepaling

5.2.1 Technisch – praktisch

Achteraf bekeken vind ik dat ik enorm veel mensen heb gecontacteerd. Daarboven komt de bevinding dat mijn zoektocht toch heel positief is verlopen. Voortdurend kwam ik mensen tegen die bereid waren om mij te steunen. Het meest delicate onderdeel vond ik hierbij het zoeken van een vorm van sponsoring, subsidiëring. Ook hierbij had ik geluk, ik was van de eerste keer aan het juiste adres.

Het voorbereiden van dit project vond ik het meest intensieve, in vergelijking met de uitvoering of de evaluatie. Doordat ik reeds lang op voorhand met ideeën zat te spelen en op zoek ging naar informatie was dit toch niet te druk en bracht het weinig of geen stress mee. Ik had dan ook een goed zicht op de te nemen stappen en kon die stappen ook goed in tijd spreiden.

Het was een aangenaam proces, waarin ik zelf steeds meer gemotiveerd raakte.

5.2.2 Agogisch

Bij de bepaling van wie er zou deelnemen, kwam heel wat kijken. Ik stelde dat ik vooral afging op motivatie. Achteraf bekeken, na de uitvoering en na gesprekken met mijn stagebegeleidster bleek toch dat dit een goede keuze was, niet enkel omwille van de interesse en motivatie van Toon en Nico, maar om nog verscheidene andere redenen, vooral praktische. Ik moest rekening houden met de uren waarop ik een lokaal ter beschikking had. Die uren moesten ook passen voor onze gasten. Het moesten gasten zijn die zoveel mogelijk op eigen houtje naar De Plotter konden. Het mocht niet te veel interveniëren met de andere activiteiten van de gasten, een goed evenwicht moest behouden blijven.

Wat betreft de methoden, principes en attitudes kan ik stellen dat de vooropgestelde strategieën goed aan bod kwamen. Ik zou hier verschillende voorbeelden kunnen van geven, maar dit zou mij te ver leiden. Belangrijkste is dat ik sterk heb gevoeld dat ik door het nadenken over een strategie veel bewuster handelde tijdens de lessen. Doordat je je gedurende je stage en je opleiding bepaalde principes en attitudes hebt eigen gemaakt, handel je er ook naar. In dit project werden ze expliciet benoemd. Tijdens de sessies trok ik de lijn gewoon door.

5.3 Evaluatie van de uitvoering

5.3.1 Voorbereiding van de sessies

Het waren de tips van verschillende andere mensen die mij er deden voor kiezen om te werken volgens dit principe, namelijk een les indelen in zes verschillende aspecten en op voorhand een map samenstellen met mogelijke oefeningen voor elk van die zes onderdelen. Dit had verschillende voordelen. Dankzij de map kon ik flexibel te werk gaan en mij afstellen op 'de behoefte van het moment' van de gasten. Ik kon snel werken tijdens de les zelf omdat ik elke week al mijn materiaal bij me had. Ik moest niet veel tijd meer steken in de wekelijkse voorbereidingen. Het werken met dergelijke map behoudt de orde en is overzichtelijk. Je biedt niet enkel de gasten structuur aan, maar je behoudt zelf ook structuur. Hierdoor ben je tijdens de lessen heel rustig omdat je goed weet waar je mee bezig bent. Je kan die rust doorgeven. De structuur van de les, ingedeeld in zes delen, zorgde werkelijk voor veel afwisseling. Je krijgt het gevoel dat je in een half uurtje echt veel kan doen, de gasten hadden (vooral Nico kon dit verbaal verwoorden) het gevoel dat ze veel hadden geleerd.

Ik vond het ergens spijtig dat ik zoveel oefeningen had voorbereid. In die 8 weken hebben we niet alles kunnen doen. Nu heb ik het gevoel dat ik nog bruis van de fijne ideeën zonder dat ik ze met Toon en Nico kon delen. Dit zegt dan enkel dat er nog veel toekomstmogelijkheden zijn.

5.3.2 Evaluatie van de gasten

Toon

A. Inhoudelijk

- Zingen: Toon zingt graag, maar was telkens blij om aan een volgend onderdeel te beginnen. Tijdens het zingen sprak hij alle woorden van het lied uit. Dit doet hij niet wanneer hij gewoon praat. Het had dus volgens mij een goede invloed op zijn spraakbeperking. Hij vond het fijn om met een CD te kunnen meezingen en ondertussen een instrumentje te bespelen.

- Boekje: Ik had de indruk dat hij graag las in het boekje ‘Wij hebben een orkest’ van Dick Bruna. Het leek rustgevend te werken. We leerden verschillende instrumenten kennen. Na een tijd had hij de meeste benamingen gememoriseerd.
- Begrippen: Gedurende acht weken leerden we het verschil tussen hoog en laag, snel en traag, luid en stil. Hoog en laag vond Toon het moeilijkste. Maar na enkele weken oefenen kon hij heel goed aan duiden welke noot de hoogste of de laagste was. Het lukte hem al voor noten waar slechts vier tonen tussen zaten.
- Piano: Toon kan aan het einde van deze acht weken een stijgende en een dalende toonladder van vijf noten spelen met het rechter – en het linkerhand. Wij oefenden het lied ‘Mieke hou je vast’. Hij kent hiervan de noten en kan ze achtereenvolgens spelen. Het tempo is nog te traag.
- Ritme: Hij kan verschillende ritmes naspelen. Het lukt hem om combinaties van vijf noten na te spelen. Verder kent hij het verschil tussen een vierde en een achtste noot die hij benoemt als koko (twee achtsten) en lang (een vierde). Dit leerde ik hem aan door het woordritme autobus. Autobus staat dan voor kokolang. Na een tijd gebruikten we autobus niet meer. Vanaf de zesde week gebruikten we kaartjes waarop er een achtste en een vierde noot stond afgebeeld. Hij maakte zelf combinaties en speelde die op een slaginstrument.
- Keuze: Toon koos er vaak voor om gewoon nog wat op een instrument te spelen. Eén keer koos hij om de geluidenmemory te spelen.

B. Motivatie

Ik kon opmerken dat hij meestal erg gemotiveerd was om naar de lessen te komen. Op maandag in de leefgroep kwam hij mij vaak vragen of we naar de muziekles gingen. Aan zijn gelaatsuitdrukking kon ik zien dat hij blij was wanneer ik dan zei dat we om zeven uur zouden vertrekken. Hij lachte dan en deed telkens alsof hij op een trompet speelde. Ik merkte wel op sommige momenten dat hij minder zin had om iets te doen tijdens de lessen. Toon haalde dan liever grapjes uit (bijvoorbeeld de piano uitzetten als ik iets voorspeelde). Ik kon dit soms koppelen aan het feit dat hij soms een hele avond werd gepest in de leefgroep. Soms had hij ook gewoon een slecht humeur en dat kon dan aan van alles liggen (bijvoorbeeld liever thuis zijn dan in de leefgroep, stomme dag op school, ...)

Tijdens de lessen zelf was hij telkens erg gemotiveerd om met een bepaald onderdeel te starten. Echter het feit dat er zoveel afwisseling voorzien was, kwam goed uit bij hem omdat hij al snel gedemotiveerd was als er eens iets niet lukte. Soms was hij het na vijf minuutjes gewoon beu.

C. Motoriek

Ik merkte dat de vingers van Toon stroef bewegen. Tijdens het piano spelen had hij soms moeite om zijn vingers afzonderlijk te bewegen en de toetsen één voor één in te duwen. Anderzijds kon hij bepaalde bewegingen heel goed coördineren en leerde hij gemakkelijk hoe hij een bepaald slagwerkinstrument moest vasthouden.

D. Gedrag/ houding tijdens de sessies

Toon kon goed onthouden welke de afspraken waren tijdens onze les (zie bijlage10). Deze kon hij herhalen terwijl ik hem er naar vroeg. Toon zal altijd een grappenmaker blijven. Eens hij vertrokken was met grapjes uithalen, kon hij moeilijk stoppen. Ik merkte ook dat zijn humeur invloed had op zijn gedrag. Als hij slecht gezind was, zat hij helemaal onderuit gezakt op zijn stoel en leek hij geen enkele interesse te tonen. Het verschil kon groot zijn. Als hij goed gezind was, deed hij alles wat ik vroeg en deed hij dit ook goed.

Het is dus bij Toon belangrijk om rekening te houden met dit humeur. Je kan proberen om eerst een beetje zijn humeur te veranderen door bijvoorbeeld wat mee te gaan in de grapjes. Zo kan je alsnog resultaat bereiken.

Toon hielp ook elke week mee opruimen. Dit deed hij graag. Hij had hierbij zo zijn vast rituelen: de piano uitzetten, de stoel onder tafel schuiven en vervolgens het statief van de piano dicht draaien.

E. Evolutie

Op acht weken tijd heeft Toon naar mijn mening veel geleerd.

Acht weken is echter een korte periode om iets betekenisvol neer te schrijven, je kan namelijk niet vergelijken met een andere evaluatieperiode. Ik vind dit dus een uitstekende vooruitgang als je in het achterhoofd houdt dat we van nul begonnen zijn.

Hij kreeg een diploma met de vermelding dat hij geslaagd was voor leerstap 1. Hiermee wou ik hem belonen en aantonen dat we zeker nog verder kunnen werken.

Nico

A. Inhoudelijk

- Zingen: Nico zingt niet zo graag. Toch merkte ik dat hij zich toch elke week concentreerde om het goed te doen. Na enkele weken vertelde hij mij dat hij het steeds toffer begon te vinden omdat we konden meezingen met een CD en omdat hij ook al eens een eigen CD mocht meebrengen.

- Boekje: Hierin was hij volgens mij erg geïnteresseerd. We lazen in het boek over Mozart. Dit is echter niet door één keer te lezen te memoriseren, omdat er moeilijke namen in staan zoals canon, sonate, kamermuziek. Ook worden er veel data benoemt. Het was echter niet mijn bedoeling om Nico van buiten te laten leren wanneer Mozart was geboren en gedurende welke jaren Mozart naar het buitenland ging. Het was vooral mijn bedoeling om wat interesse te wekken en dat lukte. Nico kon heel rustig luisteren (de tekst en muziek stond ook op CD). Het fijnste vond hij de korte spelletjes die erbij stonden (bijvoorbeeld een liedje uitvinden of naar de omgevingsgeluiden luisteren).

- Begrippen: We leerden het verschil tussen hoog en laag, luid en stil, snel en traag, een partituur, een toonladder. Nico had het moeilijk met het verschil tussen hoog en laag. Aan het einde van een les dacht ik vaak dat hij het nu voor altijd zou onthouden. Wanneer hij de volgende week terug kwam, wisselde hij hoog en laag om. We gebruikten dus een aantal weken Kees de egel en Fien de vogel. Het was pas gedurende de laatste weken dat hij geen fouten meer maakte. Ondanks dat we samen vaak moesten constateren dat hij fout was, bleef hij gemotiveerd. Telkens wou hij het opnieuw proberen.

- Piano: Dit was echt zijn lievelingsonderdeel. Tijdens één les vroeg hij eens of we niet alleen piano zouden spelen. Dit moest zeker kunnen. Nico heeft in mindere mate behoefte aan die structuur. Hij was gemotiveerd om een zich een hele les met hetzelfde bezig te houden en dat deed hij dan ook. Na twintig minuten merkte ik echter dat hij moeite had om zich nog verder te concentreren. Een lied dat hij net voordien goed had gespeeld, kon hij niet meer. Dan laste ik een korte pauze in en nadien speelden we verder. Het lukte opnieuw. Nico kan een toonladder spelen van vijf noten met het rechterhand. Hij speelt 'au claire de la lune', 'mieke hou je vast' en 'old macdonald'. We speelden dit samen. Ik speel dan een octaaf hoger. Het lukt ons om dit in hetzelfde ritme te spelen. Het ritme is echter nog iets trager dan het tempo waarin deze liedjes gezongen worden.

- Ritme: Nico kan verschillende ritmes naspelen (combinaties van vijf noten). Hij leerde ook woordritmen spelen. Later leerde hij eveneens koko lang te spelen. Hij kan zelf combinaties maken met de noten en kan deze dan spelen.
- Keuze: Hij koos elke week opnieuw om nog wat op de piano te spelen.

B. Motivatie

Nico was elke week erg gemotiveerd. Hij kon soms met een slecht humeur vetrekken in de leefgroep, maar eens hij bij mij kwam, was hier niets meer van te merken. Dit is iets wat we in de leefgroep ook merkten. Als je Nico in een individuele situatie bij je hebt, in een situatie die hij bovendien heel fijn vindt, kan je hem alles vragen en zal hij dit ook heel goed proberen te doen.

C. Motoriek

Het lukte Nico heel goed om zijn vijf vingers afzonderlijk in te drukken op de piano. Het ging steeds sneller en sneller. Hij automatiseerde dit als het ware. Deze fijne motoriek is dus goed. Wanneer hij zijn twee handen gebruikte om met de drumstokken op de cimbaal te slaan, had hij het moeilijk om deze twee handen afzonderlijk te bewegen. Drie slagen, links – rechts – links, bijvoorbeeld, werden drie slagen met de twee handen tegelijk. Hij deed wel enorm veel moeite en vond het spijtig dat hij er niet in lukte. Soms lukte het wel en dan bekrachtigde ik hem enorm. We gingen er niet echt dieper op in omdat ik wist dat hij hiermee wat moeilijkheden heeft.

De grove motoriek kwam niet echt aan bod.

D. Gedrag/ houding tijdens de sessies

Zoals ik al schreef, is Nico echt een hele aangename jongen in individuele situaties. Hij doet werkelijk alles wat je van hem vraagt. Hij is heel ordelijk, voorzichtig en behulpzaam. Elke week ruimden we samen op.

Hij hield zich altijd aan de twee afspraken die we maakten aan het begin van de lessen.

E. Evolutie

Persoonlijk vind ik dat Nico enorm veel geleerd heeft. Ik voel ook echt dat hij nog veel meer kan leren. Net als bij Toon geldt hier dat je moeilijk kan zeggen of hij al dan niet veel vooruitgegaan is omdat je geen vergelijkingsperiode hebt. Toch wil ik ook hier zeggen dat de vooruitgang groot was omdat we van nul begonnen zijn.

Hij verdiende zeer zeker ook zijn diploma en was geslaagd voor leerstap 1. (bijlage 13)

Bronvermelding

Boeken

1. TER BURG, W., Meer met muziek als orthopedagogisch medium, Nijkerk, Intro, 1985, 175 blz.
2. DE BRUIJN, M. "(red)", Muziektherapie op maat, toepassingen in de revalidatie van kinderen en volwassenen, Nijkerk, Intro, 1994, 232 blz.
3. VAN DIEMEN, R., VEUGER, J., Werken met klank en verbeelding in de activiteitenbegeleiding, Utrecht, Lemma, 1995, 117 blz.
4. VAN HAASTER, K.J.M., Het samenspeelconcept, muziekactiviteiten ontwikkelen voor de sociaal – agogische beroepspraktijk, Brussum, Coutinho, 2000, 279 blz.
5. VAN HOVE, V., Naar recht op eigenheid in een bedding van verbondenheid, ideeën voor begeleiders van mensen met beperkingen, ?, 2000, 118 blz.
6. BROECKAERT, E. "(red)", Handboek voor bijzondere orthopedagogie, Appeldoorn/Leuven, Garant, 2000, 428 blz.
7. VAN WIJCK, I., Het muziekspeelboek, suggesties voor (ortho) pedagogisch gebruik, Baarn, Intro, 1995, 115 blz.
8. ALVIN, J., Music for the handicapped child, Oxford, Oxford University Press, 1965, 160 blz.
9. SCHALWIJK, F., Muziek in de hulpverlening aan geestelijk gehandicapten, Springfield, Charles C. Thomas, 1982, 94 blz.
10. BLATTER, R., De muziek waard, muziek als bezigheid voor geestelijk gehandicapten, Den Haag, Nijgh van Ditmar, 1982, 88 blz.
11. JOOSEN, W., Werkmappen voor de jeugdmuziekschool voor het eerste leerjaar, Gentbrugge, Muscicerende Jeugd, 40 blz.
12. JOOSEN, W., Werkmappen voor de jeugdmuziekschool voor het tweede leerjaar, Gentbrugge, Muscicerende Jeugd, 36 blz.
13. JOOSEN, W., Werkmappen voor de jeugdmuziekschool voor het derde leerjaar, Gentbrugge, Muscicerende Jeugd, 41 blz.
14. JOOSEN, W., Werkmappen voor de jeugdmuziekschool voor het vierde leerjaar, Gentbrugge, Muscicerende Jeugd, 40 blz.
15. STAVENGA, A., Muziektherapie, een inventarisatie van theorieën en werkwijzen, Zeist, Dijkstra, 1979, 180 blz.
16. VAN WIJCK, I., HULSEGG, A., Spelend omgaan met muziek, spel materiaal voor de begeleiding van verstandelijk gehandicapten, Nijkerk, Intro, 1985, 127 blz.
17. DONCKERS, G., Emancipatie en hulpverlening, werken met individuen en groepen, Baarn, H. Nelissen, 1988, 247 blz.
18. ROYERS, T., DE REE, L., VERBEECK, G., (red.), Empowerment, eigenmachtig worden in de hulpverlening, Utrecht, NIZW; Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 95 blz.
19. POLMANTUIN, P., De taal van muziek en materiaal, spelideeën voor muzikale en sensomotorische ontwikkeling, Den Haag, De Toorts, 1992, 96 blz.
20. MAK, P., VAN GEERT, P., Muziek maken met kleur, muzieklessen op toetsinstrumenten voor verstandelijk gehandicapten, muziekboek, Assen, Van Gorum en Comp, 1996, 94 blz.
21. MAK, P., VAN GEERT, P., Muziek maken met kleur, muzieklessen op toetsinstrumenten voor verstandelijk gehandicapten, handleiding, Assen, Van Gorum en Comp, 1996, 63 blz.
22. BRUNA, D., Wij hebben een orkest, Amsterdam, Mercis publishing, 1984, 26 blz.
23. DU BOUCHET, P., Bach, Tiel, Lannoo, 2000, 27 blz.
24. WALCKER, C., Beethoven, Tiel, Lannoo, 2000, 27 blz.
25. WALCKER, C., Mozart, Tiel, Lannoo, 2000, 27 blz.

26. “(red)”, De allermooiste kinderliedjes, Aartselaar, Deltas, 1986, 60blz.

Artikels

1. BOUVERNE – DE BIE, M., Emancipatorisch werken : mogelijkheden en moeilijkheden, Vorming, jrg. 6, nr 5, 1991, blz. 291 – 299.
2. VAN HOVE, G., “Inclusie”: een volgende modetrend ... ?, Echo's, jrg. 20, nr 1 , 1999, blz. 11 – 15.
3. VAN HOLDERBEKE, J., De zorg op een dood spoor? Enkele kritische bedenkingen bij het emancipatorisch denken zoals dat momenteel gedacht en gedaan wordt binnen de ondersteuning aan personen met een verstandelijke handicap, Echo's, jrg. 21, nr , 2000, blz. 11 – 16.
4. DE WAELE, I., DECLERCQ, K., Over integratie en emancipatie: fragmenten uit de basistekst van de stuurgroep gelijkwaardigheid, VtVO, jrg. 18, nr 4, 1999, blz. 22 – 25.
5. MARS, J., Muziek als middel om te communiceren, triangel, jrg. 17, nr 4, 2001, blz. 3 – 8. Auteur onbekend, vrijetijdsbesteding voor personen met een handicap, een vrije keuze, oranjekrant, 1997.

Niet gepubliceerde werken

1. ONGENA, S., Mag ik erbij of stoor ik, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, Gent, Hogeschool Gent departement SOAG, 2001 – 2002.
2. LETTANY, M.T., Integratie van licht mentaal sociaal verwaarloosden door middel van kleinschalige woonvoorzieningen met als doel: opvoeden tot zelfstandigheid, ‘niet gepubliceerd eindwerk, Kortrijk, Vormingsinstituut Kortrijk, 1979 – 1980.
3. MEURIS, A., MAENHOUT, M., Algemene probleemstudie bij de integratie van de licht mentale gehandicapte in de maatschappij, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, Gent, AZ Gent, 1980 – 1981.
4. MONSIEUR, A., De andersvalide in de samenleving, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, St. Agatha Berchem, H.R.I.T.O. St. Agatha Berchem, 1981.
5. COUVREUR, N., Muziek als therapie, enquête naar de bruikbaarheid van muziek in de logopedie en inventarisatie van enkele muzikale vormingsmogelijkheden, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, Gent, Academisch ziekenhuis, 1978 – 1979.
6. BILLENS, B., Een jeugd – en jongerenbeweging voor kinderen met een lichte mentale handicap, ‘niet gepubliceerd eindwerk, Gent, Hogeschool Gent departement SOAG, 1996 – 1997.
7. MERTENS, K., VANDEVOORDE, M., Het Kodalysysteem, ‘niet gepubliceerde laureaatsverhandeling’, Leuven, Lemmensinstituut departement kunst, drama en muziek, 1993 – 1994.
8. KEUPPENS, B., Algemene muzikale vorming volgens Kodalyfilosofie, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, Leuven, Lemmensinstituut departement kunst, drama en muziek, 1994.
9. DE DROOGH, L., Jeugdbeleid, ‘niet gepubliceerde cursus’, Gent, Hogeschool Gent departement sociaal – agogisch werk, 2000.
10. STOCKMAN, S., Othopedagogische methoden en technieken, ‘niet gepubliceerde cursus’, Gent, Hogeschool Gent departement sociaal – agogisch werk, 2001.
11. VAN HOVE, V., Orthopedagogie, ‘niet gepubliceerde cursus’, Gent, Hogeschool Gent departement sociaal – agogisch werk, 2000.
12. MAES, M., De Suzukimethode bestudeerd, becommentarieerd en toegepast in de pianoles, ‘niet gepubliceerd eindwerk’, Leuven, Lemmensinstituut, Laureaatsafdeling, 1993 – 1994.

13. SCHELLAERT, R., Psychologie, 'niet gepubliceerde cursus', Gent, Hogeschool gent departement sociaal – agogisch werk, 2000.
14. TEMMERMAN, K., Psychologie, 'niet gepubliceerde cursus', Gent, Hogeschool Gent departement sociaal – agogisch werk, 2001.

E – mails

1. PLATTEAU, L., (janebos@pandora.be), eindwerk, e – mail aan PLATTEAU, M., (marleenplatteau@ccdeploter.be), 10 oktober 2002.
2. PLATTEAU, L., (janebos@pandora.be), eindwerk, e – mail aan WACHTELAER, L., (lucwachtelaer@hotmail.com), 10 oktober 2002.
3. PLATTEAU, L., (janebos@pandora.be), eindwerk, e – mail aan SERCU, J., (jozef.sercu@hogent.be), 25 oktober 2002.
4. PLATTEAU, L., (lindeplatteau@pandora.be), eindwerk orthopedagogie, e – mail aan DEREYMAEKER, E., (eva.dereymaeker@pandora.be), 2 november 2002.
5. PLATTEAU, L., (lindeplatteau@pandora.be), eindwerk orthopedagogie, e – mail aan VAN REETH, I., (ilse.vanreeth@pandora.be), 2 november 2002.
6. PLATTEAU, L., (lindeplatteau@pandora.be), eindwerk orthopedagogie, e – mail aan SCHOTSMANS, M., (mschotsmans@msn.com), 2 november 2002.
7. PLATTEAU, L., (lindeplatteau@pandora.be), eindwerk orthopedagogie, e – mail aan GEERTS, G., (gerrit.geerts@jeugdenmuziek.be), 2 november 2002.

Bijlagen

Bijlage 1: Leefgroepsplan van Meuleveld 1, schooljaar 2002 - 2003

Bijlage 2: Samenwerkingscontract met vzw Het Grote PLein

Bijlage 3: Toegankelijke infobrochure van CC De Ploter

Bijlage 4: Uittreksel uit beleidsplan 2002 – 2006 van het cultureel centrum De Ploter, Ternat

Bijlage 5: Schriftelijke neerslag van muziekavonden

Bijlage 6: Bestelbon bij muziekcentrale Adams

Bijlage 7: Schriftelijke neerslag van gesprekken met muziekactiviteitenbegeleiders, opvoeders, muzikanten en andere betrokkenen

Bijlage 8: Voorbeeld partituur

Bijlage 9: Kijkrooster

Bijlage 10: Afspraken

Bijlage 11: Afbeelding kleurenkaartjes

Bijlage 12: Uurrooster met activiteiten die doorgaan in De Ploter

Bijlage 13: Diploma uitgereikt tijdens de laatste sessie

(de bijlagen heb ik niet toegevoegd in deze digitale versie omdat het veel gekopieerde teksten waren, die ik niet in mijn computerbestand kon opslaan. Wend je hiervoor dus tot de gebundelde versie van de scriptie)